

Odpisy a udržování základních prostředků v nákladech na zemědělské výroby

Отчисления и сохранение основных средств производства в затратах
на сельскохозяйственные продукты

Abschreibungen und Erhaltung der Grundmittel in den Kosten für landwirtschaftliche
Produkte

František CRKVA
Ministerstvo zemědělství, Praha

Úvod

Zaváděním nového systému výkupu a jednotných výkupních cen vystupuje do popředí otázka vlastních nákladů zemědělských výroby. Stále více přibývá těch jednotných zemědělských družstev, která sledují vlastní náklady a sestavují kalkulace vlastních nákladů na jednotlivé výrobky. Tyto náklady jsou často srovnávány s náklady státních statků; s ohledem na to, že dosud vyčíslované náklady jednotných zemědělských družstev jsou nižší než náklady státních statků, svádí tato skutečnost k názorům, že jednotná zemědělská družstva hospodaří podstatně lépe než státní statky. Tuto domněnku zdánlivě potvrzuje i to, že nově zavedené jednotné výkupní ceny nestačí uhradit převážné většině státních statků vlastní náklady, zatímco u jednotných zemědělských družstev nejenže uhradí náklady, ale umožňují i placení zemědělských daní. Tyto nevyjasněné otázky vedou k diskusím o tom, proč státní statky jako celek nejsou při nových cenách rentabilní a proč nové ceny vytvářejí u družstev předpoklady k rozvoji výroby a zajišťují vzestup životní úrovně družstevníků.

Ve své studii chci osvětlit jednu z velmi důležitých složek vlastních nákladů u státních statků — odpisy a udržování základních prostředků — a poukázat přitom na to, že kalkulace vlastních nákladů u jednotných zemědělských družstev nemůžeme považovat za správné, dokud v nich plně nebudou promítnuty všechny náklady zemědělské výroby, mezi nimiž jsou velmi důležité náklady na reprodukci základních fondů, náklady na udržování základních prostředků a náklady na mechanizaci zemědělské výroby.

Srovnatelnost nákladů a hodnocení rentability státních statků s JZD

V úvodu považuji za nutné zdůraznit, že nejde o jediný problém nákladů a kalkulací jednotných zemědělských družstev. Proto bych chtěl alespoň v hrubých rysech upozornit na rozdíly v nákladech státních statků a jednotných země-

dělských družstev a předem poukázat na to, že v současné době nejsou náklady obou těchto sektorů srovnatelné ještě v řadě dalších položek; proto také při stejných cenách zemědělských výrobků není srovnatelná ani rentabilita těchto závodů.

Vlastní náklady na jednotlivé zemědělské výrobky jsou závislé na dvou hlavních činitelích: na nákladech vynaložených na výrobu a na množství výrobků za tyto náklady získaných.

Pro zjednodušení vyjdeme z úvahy, že hektarové výnosy a užitkovost hospodářských zvířat jsou v obou sektorech stejné, neboť srovnáváme-li závody hospodařící za stejných přírodních podmínek a za stejné intenzity výroby, nemělo by zde být zásadního rozdílu. Také v praxi není podstatných rozdílů. Jsou však rozdíly v nákladech, a to v rozhodujících položkách.

Vyloučíme-li při hodnocení dosavadních nákladů na výrobu státních statků spotřebu nakupovaných zemědělských výrobků (krmiv, osiv, sádí a zvířat), protože tyto náklady lze pro naši úvahu nebo další podobné úvahy kompenzovat s tržbami zemědělské výroby, pak zjišťujeme, že z celkových prvotních nákladů na zemědělskou výrobu připadá u státních statků:

- 53 % na mzdy,
- 5 % na pojistné nemocenského pojištění,
- 10 % na odpisy,
- 4 % na náhradní součástky a opravářský materiál pro běžné opravy základních prostředků,
- 5 % na pohonné látky,
- 5 % na strojená hnojiva,
- 8 % na ostatní materiál,
- 10 % na ostatní náklady.

Mzdy a nemocenské pojištění představují tedy téměř šedesát procent všech nákladů a právě u této položky jsou podstatné a rozhodující rozdíly mezi výší vykázanou v nákladech státních statků a výší vykazovanou u jednotných zemědělských družstev.

Podívejme se na tuto položku blíže a ukažme si, kdo se na ní jakou měrou podílí. Z rozboru průměru let 1953 až 1958 zjišťujeme, že z celkem vyplacených mezd na státních statcích připadlo v celostátním průměru:

- 34 % za práce vykonané přímo v rostlinné výrobě,
- 23 % za práce vykonané přímo v živočišné výrobě,
- 9 % za práce dělníků na běžných opravách základních prostředků,
- 22 % za práce dělníků v pomocné výrobě (ošetřování potahů, nákladní autodoprava, šrotovny apod.) a za práce režijní (převážně v mimosezónním období a při nepříznivém počasí), a
- 12 % za mzdy hospodářskotechnických pracovníků.

Abychom si učinili představu o jak velké položky jde, a jmenovitě jaký vliv mají na finanční výsledky státních statků, dosadíme za uvedená procenta absolutní čísla, odpovídající úhrnným nákladům čtyř miliard Kčs (tab. I).

K jednotlivým položkám si řekněme ještě alespoň toto:

O množství vynaložené práce můžeme říci, že jsou srovnatelné první dvě položky, i když státní statky jsou zde ve výhodě větším podílem mechanizace a větším podílem velkých stájí.

Dalšími položkami, které tvoří velkou část mzdových nákladů, jsou mzdy dělníků ve statkových dílnách a mzdy řemeslníků na odděleních. Zde se již nepříznivě projevují náklady na udržování a provoz mechanizačního parku a všech základních fondů státních statků, které až dosud družstva zatěžují malou měrou.

	%	Mil. Kčs
mzdy a pojistné nemocenského pojištění		
a) za práce vykonané přímo v rostlinné výrobě	20	800
b) za práce vykonané přímo v živočišné výrobě	13	520
c) za práce vykonané při běžných opravách základních prostředků	5	200
d) za práce dělníků v pomocné výrobě a za práce režijní povahy	13	520
e) hospodářskotechnických pracovníků	7	280
odpisy	10	400
náhradní součástky a opravářský materiál pro běžné opravy základních prostředků	4	160
pohonné látky	5	200
strojená hnojiva	5	200
ostatní materiál	8	320
ostatní náklady	10	400
Celkem	100	4000

Značnou položku v nákladech státních statků představují mzdy za práce v mimosezónních obdobích a při nepříznivém počasí, vykazované v režijních nákladech. V družstvech nejsou tyto otázky zatím tak závažným problémem jako u státních statků, neboť zde je dosud řešení vyplývající ze současné ekonomiky JZD a ze způsobu odměňování družstevníků.

Samostatného hodnocení vyžadují také náklady na mzdy hospodářskotechnických pracovníků (řídící a správní aparát statku, jeho oddělení, farem, hospodářství a ostatních vnitropodnikových útvarů), kteří řídí veškerou činnost státního socialistického sektoru v celém okrese, případně ve dvou i více okresech. Spolu s dalšími náklady (pohonné látky na dopravu osob, cestovné, spojovací poplatky, kancelářské potřeby apod.) představují značné částky, které jsou v případě družstev zahrnovány do nákladů na správu státu (MNV, ONV) nebo státních podniků a zařízení (STS, státní spořitelny; Státní banka čs. apod.).

Kromě těchto zásadních rozdílů v potřebě práce je zde dosud značný rozdíl mezi průměrnou mzdou pracovníka na státních statcích a skutečně vyplacenou odměnou družstevníka, zahrnovanou do vlastních nákladů družstva. Mzda pracovníka na státních statcích zahrnuje náklady na všechny životní potřeby jeho rodiny, z nichž největší část tvoří náklady na potraviny. V nákladech na potraviny je dělník státních statků ve srovnání s průmyslovým dělníkem zvýhodněn jenom odprodejem některých zemědělských výrobků za výkupní ceny (mléko, zrniny, brambory), které jsou nižší než státní maloobchodní ceny.

U družstevníků je toto zvýhodnění daleko větší a je dále zvětšováno zdrojem potravin z vlastních záhudenkových hospodářství. Převážná část odměn, zahrnovaná do vlastních nákladů jednotných zemědělských družstev, i když je pro účely kalkulací zvětšována o hodnotu naturálií (uvažovaných ve výkupní, nikoli v maloobchodní ceně), je určena především k úhradě jiných životních potřeb družstevníka než k úhradě potravin.

Součástí nákladů jednotných zemědělských družstev, které musí být hrazeny cenou a peněžními příjmy, je tedy jen peněžní odměna za práci; naturální část

odměny za práci ze společného družstevního hospodářství a důchod z doplňkového hospodářství nejsou součástí nákladů, které musí být cenami hrazeny.

Souhrnně jsou tyto výhody označovány, i když trochu přehnaně, rčením, že „jedna koruna na vesnici jsou dvě koruny ve městě“. O tom, jak dalece je toto rčení přehnané by nám trochu více řekl rozbor rodinných účtů našich občanů zpracovávaných podle záznamů různých druhů rodin Státním úřadem statistickým.

Rozdílnost v potřebě mzdových fondů státních statků a jednotných zemědělských družstev je zvětšována desetiprocentním zvýšením za příspěvky státního statku na nemocenské pojištění jeho pracovníků.

Cílem této práce není zabývat se podrobněji problematikou nákladů, cen a rentability v zemědělství, ani rozdílností ekonomiky JZD a státních statků, zejména pokud jde o odměňování, avšak bylo nutno na tyto zásadní rozdíly upozornit, neboť skladba nákladů, ohromný podíl mezd a hlavní problematika článku by mohla u čtenáře vyvolat úvahy tohoto druhu.

Druhou velkou skupinou nákladů zemědělských závodů jsou odpisy a náklady na běžné opravy základních prostředků. Zde jsou stále značné rozdíly mezi tím, co zahrnují do svých nákladů státní statky a co jednotná zemědělská družstva, i když v poslední době jsou činěna opatření k zajištění vyšších vlastních zdrojů pro reprodukci základních fondů družstev. Tato opatření jsou vyjádřena vyššími peněžními přiděly do nedělitelného fondu družstva, avšak u většiny družstev stále nejsou promítnuta do nákladů družstva. Pokud jsou promítnuta, tedy v nedostačující míře.

Ke zhodnocení rozdílu v nákladech státních statků a jednotných zemědělských družstev by vyžadovaly ještě zvláštní pozornosti náklady na pohonné látky, neboť spolu se mzdami, odpisy a běžnými opravami strojů tvoří hlavní složky nákladů mechanizace prací zemědělské výroby. Tyto práce byly u jednotných zemědělských družstev až donedávna dělány převážně strojně traktorovými stanicemi a úhrada ztrát strojně traktorových stanic ze státního rozpočtu byla, a dosud v menším měřítku zůstává, nepřímou úhradou části nákladů jednotných zemědělských družstev.

I v ostatních nákladech a ostatním materiálu jsou kromě již uvedených položek, jako jsou cestovné, spojovací poplatky a kancelářské potřeby, ještě další náklady, které do nákladů družstev zahrnovány nejsou. Jsou to náklady jiných státních organizací a institucí, jejichž činnost bezprostředně souvisí se zemědělskou výrobou.

Značnou položkou v nákladech státních statků jsou také úroky z úvěrů, vyplývajících ze sezónnosti zemědělské výroby a ekonomiky národního podniku (úvěr na rostlinnou výrobu, úvěr na sezónní zásoby krmiv a osiv, úvěr na sezónní rozdíly v nákladech a výnosech živočišné výroby, promeškané úvěry apod.). Tyto druhy úvěrů v družstvech neexistují a sezónní potřeba oběžných prostředků je rovněž řešena způsobem odměňování.

V závěru úvahy o srovnatelnosti nákladů a o hodnocení rentability státních statků jako celku s JZD je třeba se vrátit k vlivu hektarových výnosů a užitočnosti na náklady na jednotku produkce aspoň poznámkou, že z celkové výměry zemědělské půdy státních statků v ČSR připadá:

- 15,4 % na oblast kukuřičnou,
- 29,8 % na oblast řepářskou,
- 42,4 % na oblast bramborářskou,
- 12,4 % na oblast horskou,

zatímco jednotná zemědělská družstva obhospodařují ze své celkové výměry:

- 17,5 % v oblasti kukuřičné,
- 29,4 % v oblasti řepařské,
- 47,2 % v oblasti bramborářské a jen
- 5,9 % v oblasti horské.

Základní prostředky na státních statcích

K objasnění značného podílu odpisů a nákladů na běžné opravy v kalkulacích vlastních nákladů zemědělských výrobků státních statků pomáhá rozbor rozsahu základních prostředků, a to jak v množství (počtu) jednotlivých druhů, tak v hodnotovém vyjádření, konaný u statků v různých podmínkách hospodaření a s různou intenzitou výroby.

Hodnocení rozsahu základních prostředků na státních statcích bylo až dosud věnováno málo péče, a pozornost se soustřeďovala převážně jen na počet hlavních druhů strojů na jeden hektar půdy. Pro potřebu dalšího přidělování strojů je to snad nejvhodnější ukazatel, avšak k ekonomickému hodnocení využití základních fondů to nestačí. I při tomto velmi prostém hodnocení základních fondů si můžeme ukázat, jak je velmi důležité např. již jen to, kterou půdu použijeme za základ pro stanovení ukazatele. Rozdílnost procenta podílu orné půdy, luk a pastvin na celkové výměře orné půdy jednotlivých státních statků způsobuje, že z povrchního hodnocení rozsahu základních prostředků na jeden hektar půdy nemůžeme činit zásadní závěry.

Statistické zpracování ročního výkazu státních statků za rok 1958 ukázalo, že z celkové výměry státních statků připadá v jednotlivých oblastech toto procento (tab. II):

II.

	Kukuřičné	Řepařské	Brambo- rářské	Horské	Celkem
na ornou půdu	90,2	84,6	69,0	52,4	74,9
na louky	3,8	7,1	17,9	21,6	13,0
na pastviny	3,7	5,5	11,7	25,5	10,4

Podle téhož zpracování připadá v jednotlivých oblastech na jednu traktorovou jednotku (traktor o výkonu 15 KS) půdy (tab. III):

III.

Oblast	Orné		Zemědělské	
	ha	index*)	ha	index*)
kukuřičná	72	109	80	91
řepařská	62	94	73	83
bramborářská	67	102	97	110
horská	63	95	120	136
celkem	66	100	88	100

*) průměr = 100

Prosté hodnocení podle výměry orné půdy, připadající na jednu traktorovou jednotku, nasvědčuje tomu, že státní statky v bramborářské a horské oblasti mají nepoměrně více traktorů než v oblasti kukuřičné a řepařské, zejména s přihlédnutím k větší intenzitě výroby v kukuřičné a řepařské oblasti. Hodnocení podle výměry zemědělské půdy bez znalosti její skladby by prokazovalo, že horské a bramborářské oblasti jsou traktory vybaveny nedostatečně, zejména, přihlédneme-li k ohromným vzdálenostem mezi jednotlivými objekty státních statků v těchto oblastech.

Podobných nesprávných závěrů se můžeme dopustit tehdy, hodnotíme-li vybavení státního statku základními prostředky na objem hrubé produkce a nestanovíme-li další kritéria, vylučující různost přírodních podmínek.

Nebezpečí nesprávného hodnocení základních prostředků u státních statků při přepočtu na jediného ukazatele nejlépe ukáže srovnání dvou státních statků, hospodařících v ostře odlišných podmínkách (tab. IV):

IV.

Ukazatel	Jednot. množství	Velké Pavlovice	Vyšší Brod	Index (V. Pavlovice = 100)
<u>traktory</u>				
výměra orné půdy na 1 traktorovou jednotku	ha	61	40	67
výměra zemědělské půdy na 1 traktorovou jednotku	ha	74	98	132
objem hrubé rostlinné produkce na 1 traktorovou jednotku	tis. Kčs	268	96	36
<u>základní prostředky celkem</u> (bez bytů a sociálních zařízení)				
na 1 ha orné půdy	Kčs	13 884	14 377	104
na 1 ha zemědělské půdy	Kčs	11 534	5 938	51
na 1 Kčs hrubé produkce*)	Kčs	1,85	3,10	168
z toho:				
<u>stavby a budovy (bez bytů a sociálních zařízení)</u>				
na 1 ha orné půdy	Kčs	10 041	11 393	113
na 1 ha zemědělské půdy	Kčs	8 342	4 705	56
na 1 Kčs hrubé produkce	Kčs	1,34	2,46	184
<u>stroje a zařízení</u>				
na 1 ha orné půdy	Kčs	3 843	2 984	78
na 1 ha zemědělské půdy	Kčs	3 192	1 233	39
na 1 Kčs hrubé produkce	Kčs	0,51	0,64	125

*) počítáno v pevně stanovených cenách, odpovídajících průměrným realizačním cenám JZD v roce 1955.

Rozdílnost ukazatelů vyplývá nejen z výrobní oblasti, ale především z toho, že u statku Velké Pavlovice (kukuřičná oblast), připadá na ornou půdu 83 % veškeré zemědělské půdy, přičemž zbytek tvoří převážně intenzivní ovocné sady a vinice, kdežto u statku Vyšší Brod (horská oblast) připadá na ornou půdu 41 % a zbytek jsou louky a hlavně pastviny. Objem hrubé produkce činí u statku Velké Pavlovice 7524 Kčs na jeden hektar orné půdy a 6250 Kčs na jeden hektar země-

dělské půdy, a u statku Vyšší Brod 4634 Kčs na jeden hektar orné půdy, tj. 62 % výroby statku Velkých Pavlovic a 1914 Kčs na jeden hektar zemědělské půdy, tj. jen 31 % výroby Velkých Pavlovic.

Uvedený značný rozdíl částečně zmírní přepočet souhrnných ukazatelů základních fondů na jeden hektar redukované výměry, který je používán i v této studii. Ukazatel „redukována výměra“ vyjadřuje přepočet veškeré zemědělské půdy na půdu ornou s použitím třech koeficientů (orná půda=1): chmelnice, vinice, intenzivní zahrádky a ovocné sady=3, louky=0,5 a pastviny=0,3. I po odstranění těchto největších rozdílů nemůžeme považovat ukazatel za naprosto správný, protože plně nevyhovuje vztahu základních prostředků k příslušnému druhu zemědělské půdy. Nevyhovuje zejména u těch statků, které mají velkou výměru luk a pastvin.

Daleko výstižnější je proto hodnocení základních prostředků tehdy, můžeme-li přesněji stanovit účel jejich používání, jako například u kombajnů (tab. V);

Uvedená čísla v tabulce V také vyjadřují situaci, odpovídající přírodním podmínkám jednotlivých oblastí.

Druhým závažným činitelem při hodnocení zatížení výroby státních statků základními prostředky je jejich ocenění s ohledem na hodnocení jejich vlivů na z hospodářování výroby a zvyšování produktivity práce.

Pořizovací cena základních prostředků, resp. jejich ocenění při generální inventarizaci, jsou základem pro stanovení výše odpisů, čímž spolu s objemem (počtem) základních prostředků přímo ovlivňují vlastní náklady výrobků jednotlivých statků.

Pouhá úhrnná čísla o zatížení půdy základními prostředky by nasvědčovala tomu, že státní statky jsou dostatečně vybaveny nejen budovami a stavbami, ale i všemi druhy strojů a zařízení. Tato čísla však nevystihují užitnou hodnotu základních prostředků, ani jejich vliv na zvýšení produktivity práce a snižování nákladů, a nemohou proto také ukázat svůj vliv na výrobu.

Zatížení půdy státních statků základními prostředky, vyjádřeno v Kčs, je značné a přesto je všeobecně známo, že státní statky jako celek nejsou vybaveny stavbami jako vzorné socialistické velkopodniky a že ani vybavení stroji neodpovídá jejich vysoké bilanční hodnotě.

K 1. lednu 1959 připadalo v průměru všech státních statků v českých krajích na jeden hektar orné půdy:

základních prostředků celkem (bez základního stáda, tažných zvířat, pozemků, chmelnic, vinic, sadů, průmyslových závodů, bytů a sociálních zařízení) 11 400 Kčs

z toho:
strojů a zařízení 2 510 Kčs
staveb a budov 8 910 Kčs

ze strojů a zařízení připadalo:

na traktory, traktorové vlečné vozy, nákladní auta a vlečné vozy potahové 860 Kčs
na stroje a zařízení využívané výhradně rostlinnou výrobou 1 160 Kčs
na ostatní stroje 490 Kčs

V. Plochy obilovin na jeden kombajn u státních statků

Oblast	ha obilovin na 1 kombajn
kukuřičná	208
řepařská	244
bramborářská	263
horská	303
Celkem	244

ze staveb a budov připadalo:

na živočišnou výrobu

4 700 Kčs

na sýpky a ostatní stavby pro rostlinnou výrobu

2 300 Kčs

kromě toho připadalo na 1 ha orné půdy:

bytů a sociálních zařízení

4 260 Kčs.

Zde nebylo při generální inventarizaci postupováno ve všech směrech zcela správně, zejména při hodnocení základních prostředků z hlediska jejich významu pro socialistickou velkovýrobu.

Při hodnocení výše odpisů, která vychází z ocenění základních prostředků a jejich předpokládané životnosti, se naskytá otázka, zda je zde správně stanoven podíl samotných státních statků a podíl celého našeho národního hospodářství na úhradě nákladů reprodukce základních fondů. Tato otázka vyvstává zejména tehdy, jde-li o reprodukci formou úplné přestavby kapitalistických malovýrobních forem hospodaření na socialistickou zemědělskou velkovýrobu, opírající se o nejnovější poznatky vědy a techniky.

Na kapitalistické dědictví není však možno jen naříkat — na tom se už mnoho napravit nedá. Je však možné a nutné vážně se zabývat cenou nově pořizovaných staveb a budov, a cenou i účelností nově dodávaných strojů a zařízení.

Rozdílnost v hodnotě základních prostředků na hektar plochy nebo na kus zvířete spolu s rozdílnou intenzitou výroby působí formou odpisů a nákladů na běžné opravy na náklady jednotlivých výrobků a rentabilitu výroby. Jak jsou tyto vlivy rozdílné, pokud jde o hodnotu základních prostředků, ukazují celostátní čísla a údaje tří statků v různých výrobních oblastech (tab. VI):

Jen samotná čísla o objemu základních prostředků jak u státních statků jako celku, tak i u uvedených tří statků nevystihují plně situaci a nutně vyžadují doplnění údajů plánu na rok 1959 o výměře půdy připadající na jednoho pracovníka (tab. VII):

Teprve toto doplnění údajů o základních prostředcích, a jejich společné porovnání s objemem produkce, uvedené v tabulce VII, ukazuje v plné šíři problematiku a závažnost jejího řešení pro další rozvoj našeho zemědělství.

Zvláštního zhodnocení vyžaduje vývoj bilanční hodnoty základních prostředků během několika let a vývoj potřeby živé práce.

Měla by zde být bezesporu uplatněna zásada, že:

a) při stejném objemu výroby by měla při vzrůstu bilanční hodnoty základních prostředků klesat spotřeba živé práce, nebo

b) při vzrůstu základních prostředků při stejné potřebě živé práce vzrůstat objem výroby.

V zemědělství však tento správný názor nemůžeme v současné době vzít doslova, neboť investice do našeho zemědělství, kromě svého hlavního poslání zvyšovat produktivitu práce a snižovat náklady, musí plnit i jiné úkoly.

Jde především o zvýšení intenzity výroby, případně i při nezměněných nákladech a produktivitě, a odstraňovat následky staletého kapitalistického hospodaření v zemědělství.

Značná část investic státních statků a celého našeho zemědělství nezvyšuje produktivitu práce ani nesnižuje náklady, avšak snižuje obtížnost a namáhavost práce, zvyšuje její kulturnost a ve svých konečných důsledcích znamená tedy přínos ke zvýšení životní úrovně zemědělského dělníka.

Obtížnost zkoumání účinnosti investic na zvýšení produktivity práce a na snížení nákladů vyžaduje samostatného zpracování, neboť kromě již uvedeně

VI. Vybavení státních statků základními prostředky k 1. lednu 1959
(v Kčs)

Ukazatel	Průměr všech státních statků v čes- kých krajích	Státní statek		
		Kolín	Protivín	Hartma- nice
Základní prostředky celkem (bez zá- kladního stáda, tažných zvířat, po- zemků, průmyslových závodů, bytů a sociálních zařízení) na 1 ha reduko- vané výměry	9 644	16 061	9 875	13 533
z toho:				
stroje a zařízení celkem	2 172	2 034	1 848	2 667
z nich:				
traktory, traktorové vlečné vozy, nákladní auta a vlečné vozy potahové	726	667	708	983
obilní kombajny, samovazače, mlá- tičky a lokomobily na 1 ha zrnin	356	700	431	1 061
kombajny na len, trhače a odseme- novače lnu na 1 ha lnu	1 568	—	—	3 150
sázecí stroje na brambory, vyorava- če a kombajny na sklizeň brambor na 1 ha brambor	636	289	437	933
stájové prostory a stavby pro uskladnění krmiv na 1 dobytčí jednotku*).	5 838	8 657	6 143	8 040
ostatní stavby a budovy pro výrobu na 1 ha redukované výměry	3 898	6 367	3 916	4 720
kromě toho všeho:				
byty a sociální zařízení na 1 pra- covníka	17 930	16 670	17 220	31 400
objem hrubé produkce na 1 ha re- dukované výměry	4 590	6 834	5 621	4 124
objem tržní produkce (tržby sniže- né o nákup krmiv a osiv) ve starých cenách**) na 1 ha redukované vý- měry	1 908	3 265	2 425	1 351
přepočteno na nové jednotné vý- kupní ceny a nové ceny krmiv platné od roku 1960	3 009	5 151	3 857	2 195
výměra: orné půdy ha	568 000	4 419	3 632	1 968
luk ha	110 000	206	927	1 270
pastvin ha	74 000	50	194	1 324
zemědělské půdy				
celkem ha	767 000	4 802	4 819	4 623

*) veškerá zvířata přepočtena na skot o váze 500 kg.

**) ve státních výkupních cenách, za něž realizují státní statky veškerou svou tržní produkci až do zavedení nového systému výkupu a nových jednotných výkupních cen (pro státní statky neplatil systém dvojích cen; nerealizovaly vůbec za ceny státního nákupu a k úhradě nákladů jim stát ke státním výkupním cenám poskytoval státní dotace); rovněž ceny krmiv jsou uvažovány ve výši platné do 1. 1. 1960.

VII. Výměra půdy a rozsah produkce na jednoho pracovníka průměrného ročního počtu

	Jednotka množství	Průměr všech statků v českých krajích	Státní statek		
			Kolín	Protivín	Hartmanice
orná půda	ha	4,20	3,65	3,83	2,84
zemědělská půda	ha	5,68	3,97	5,08	6,67
redukována výměra	ha	4,98	3,81	4,44	4,33
hrubá produkce	Kčs	22 850	26 063	24 907	17 856
tržní zemědělská produkce (snížená o nákup krmiv a osiv) ve starých cenách	Kčs	9 490	12 454	10 757	5 848
přepočteno na nové jednotné výkupní ceny a nové ceny krmiv	Kčs	14 970	19 649	17 110	9 503

problematiky je nutno ještě respektovat řadu dalších činitelů, ovlivňujících stupeň a vývoj produktivity práce, právě tak jako výši a vývoj vlastních nákladů. Kromě vlivu přírodních podmínek jednotlivých let jsou zde vlivy organizace výroby, struktury osevních ploch, organizace práce a vůbec všech technickoorganizačních opatření ke zvýšení úrovně hospodaření.

Odpisy a běžné opravy základních prostředků v nákladech

Daleko více než ukazatelé zatížení půdy základními prostředky, ať již jde o naturální či hodnotové vyjádření, ukáže rozbor jejich vlivu na náklady státního statku.

Účetní evidence státních statků, zejména po úpravách v roce 1959, umožňuje hodnotit vliv odpisů a nákladů na běžné opravy nejen jako celku, ale i na kalkulace vlastních nákladů jednotlivých výrobků. Kromě toho umožňuje, aby byla stanovena část výkupní ceny, která připadá na prostou reprodukci a na udržování základních fondů zemědělského podniku.

Vydeme-li z úvahy, že potřeba struktury a stavu základních prostředků u státních statků a jednotných zemědělských družstev by měla být při stejné intenzitě výroby přibližně stejná, pak rozbor ukáže, jakou část tržních cen by měla družstva převádět příslušným fondům nebo spotřebovávat na běžné opravy základních prostředků, aby uhradila odpisy a náklady na běžné opravy takového rozsahu a takové bilanční hodnoty základních prostředků, jaké mají dnes státní statky.

Z rozboru plánů všech státních statků v českých krajích na rok 1959 podle jednotlivých výrobně ekonomických skupin*) vyplývá, že z celkových příjmů — po úhradě nákupu krmiv a osiv — měly státní statky použít při starých výkupních cenách a starých cenách krmiv a osiv (tab. VIII):

*) Podkladem k rozdělení do výrobněekonomických skupin jsou především půdní a klimatické podmínky.

VIII.

Ve výrobně-ekonomické skupině	Podíl na výměře orné půdy všech statků	V procentech		
		na tvorbu odpisového fondu*)	na běžné opravy*)	celkem*)
1	5,6	18,0	18,3	36,3
2	18,6	18,8	20,1	38,9
3	15,5	23,0	24,4	47,4
4	20,1	24,7	23,8	48,5
5	10,9	26,7	29,2	55,9
6	14,8	37,4	38,0	75,4
7	14,5	38,9	40,7	79,6
Celkem	100	25,4	26,3	51,7

*) Včetně bytů a sociálních zařízení (celostátně činí odpisy z bytů a sociálních zařízení z celkových odpisů asi 10 %; u běžných oprav je podíl ještě menší).

Po promítnutí vlivu nových jednotných výkupních cen a nových cen krmiv a osiv (tab. IX):

IX.

Ve výrobně-ekonomické skupině	%		
	na tvorbu odpisového fondu**)	na běžné opravy**)	celkem**)
1	11,6	11,8	23,4
2	12,0	12,8	24,8
3	14,7	15,6	30,3
4	15,8	15,2	31,0
5	16,6	18,1	34,7
6	23,1	23,5	46,6
7	24,2	25,4	49,6
Celkem	16,1	16,7	32,8

***) Včetně bytů a sociálních zařízení (celostátně činí odpisy z bytů a sociálních zařízení z celkových odpisů asi 10 %; u běžných oprav je podíl ještě menší).

Velikost těchto podílů a jejich význam na konečný výsledek hospodaření si uvědomíme teprve tehdy, když uvážíme, že zbývající část tržeb by měla uhradit mzdy, pojistné nemocenského pojištění, strojená hnojiva, pohonné látky a všechny ostatní materiál a ostatní náklady. Jaký je podíl těchto položek na celkových nákladech, je zřejmo z údajů v tabulce I.

Je pochopitelné, že uvedená čísla vycházejí ze současné situace v zatížení půdy základními prostředky u státních statků tak, jak je hodnocena vpředu, že v sobě skrývají nedostatky generální inventarizace základních fondů, mnohde značně vysoké náklady na nově pořizované stavby a řadu zvláštností skladby základních fondů státních statků, právě tak jako zvláštnosti v organizaci běžných oprav. Proto je nutné tato čísla podle toho hodnotit a pro praxi jednotných zemědělských družstev jich používat s určitými výhradami.

Pro určení výše odpisů je rozhodující nejen pořizovací hodnota základních prostředků, ale i předpokládaná doba jejich fyzického a morálního opotřebení, vyjádřená procentní sazbou odpisů, stanovenou vyhláškou ministerstva financí.

U hlavních druhů základních prostředků státních statků činí odpisy a náklady na běžné opravy v průměru všech statků v českých krajích toto procento z pořizovací hodnoty (tab. X):

X.

Skupina základních prostředků	Odpisy včetně podílu připadajícího na generální opravy	Běžné opravy	Celkem
základní prostředky celkem (bez základního stáda tažných zvířat, chmelnic, vinic, sadů a pozemků)	3,65	3,74	7,39
z toho:			
stroje a zařízení	12,41	15,84	28,25
stavby a budovy výrobního určení	2,12	1,51	3,63
byty a sociální zařízení	1,57	1,13	2,70
traktory	20,03	24,54	44,57
traktorové vlečné vozy	9,56	16,47	26,03
obilní kombajny	18,15	17,95	36,10
nákladní auta	18,10	19,14	37,24

Odpisy a náklady na běžné opravy základních prostředků státních statků můžeme především hodnotit jako celek, a to jednak z hlediska jejich podílu na celkových nákladech na celou produkci a jednak z hlediska tržní produkce.

Jaký je podíl těchto položek v nákladech vybraných státních statků, ukazuje tabulka XI, v níž je rovněž vyčíslen i vztah k jejich tržní produkci podle plánu na rok 1959.

XI. Podíl odpisů a nákladů na běžné opravy v celkových nákladech (v tis. Kčs)

U státního statku			Kolín	Protivín	Hartmanice
prvotní náklady na výrobu (v tis. Kčs) (bez nakupovaných krmiv a osiv)			25 860	21 983	15 478
z toho:					
mzdy (bez nákladů na běžné opravy)			12 478	10 513	7 855
odpisy			2 255	2 027	1 858
běžné opravy			2 620	2 090	1 726
tržní produkce (snížená o nákupy krmiv, osiv a zvířat) ve starých cenách			15 082	10 198	4 053
z níž se použije v %	na odpisový fond	%	15,0	19,9	45,8
	na běžné opravy	%	17,4	20,5	42,6
	celkem	%	32,4	40,4	88,4
tržní produkce (snížená o nákup krmiv a osiv) přepočtená podle nových cen			23 574	15 705	6 366
z níž se použije v %	na odpisový fond	%	9,6	12,9	29,2
	na běžné opravy	%	11,1	13,3	27,1
	celkem	%	20,7	26,2	56,3

Současně jsou uvedena i čísla mzdových fondů, jejichž porovnáním s odpisy a náklady na běžné opravy si můžeme učinit představu o využití základních fondů pro výrobu a poměr živé práce k základním fondům nejen uvedených tří statků, ale u všech statků v těchto přírodních podmínkách.

Z rozboru zcela jasně vyplývá, že v zásadním řešení problematiky základních fondů, odpisů a nákladů na jejich běžné opravy a v zásadním řešení otázek produktivity práce (z hlediska zaměření výroby a vztahu k základním fondům), je klíč k rentabilitě, resp. k podstatnému snížení ztrátovosti výroby státních statků nejen v horských a podhorských oblastech, ale i v oblasti bramborářské, kde je více než polovina půdy státních statků.

Daleko výstižnějším zhodnocením vlivu odpisů a nákladů na běžné opravy na náklady státních statků je rozbor jejich podílů v kalkulacích vlastních nákladů jednotlivých výrobků a zvláště pak vztah těchto podílů k výkupním cenám.

Po uskutečněných změnách kalkulační metodiky v roce 1959 je systém rozvrhování odpisů a běžných oprav do kalkulací jednotlivých výrobků značně upřesněn a základní prostředky pro zemědělskou výrobu je možno z hlediska kalkulačního rozčlenit do čtyř skupin:

1. stroje a zařízení speciálních mechanismů a jednoúčelových budov, jejichž odpisy a běžné opravy jsou zúčtovány k té kalkulační skupině (v rostlinné i živočišné výrobě), pro níž bezprostředně pracují (jsou využívány), tj. všechny druhy kombajnů, speciální stroje pro pěstování lnu, brambor, řepy apod., kraviny, stáje pro ostatní skot, ovčiny, drůbežárny apod.;

2. traktory a víceúčelové stroje pro rostlinnou výrobu, jejichž odpisy a náklady na běžné opravy jsou zúčtovány k jednotlivým kalkulačním skupinám podle spotřeby pohonných látek;

3. stroje, zařízení, stavby a budovy celovýrobního nebo celopodnikového určení, jejichž odpisy a běžné opravy jsou zúčtovány do režie; v nákladech na výrobky přímo vykazovány nejsou, avšak jejich částku je možno vypočítat tak, že z podílů režie, zúčtovaných na příslušný výrobek, připadá na odpisy a běžné opravy tolik procent, kolik procent činí veškeré odpisy a běžné opravy zúčtované do režie na celkové režii;

4. stroje, zařízení, stavby a budovy pomocných výrob (potahy, nákladní autodoprava apod.), jejichž odpisy a běžné opravy jsou zúčtovány do těchto výrob; v nákladech na výrobky opět přímo vykazovány nejsou, avšak jejich částku je možno vypočítat tak, že z nákladů na výkony těchto výrob, zúčtované na příslušný výrobek, připadá na odpisy a běžné opravy tolik procent, kolik procent činí veškeré odpisy a běžné opravy zúčtované k pomocné výrobě na celkových nákladech pomocné výroby.

Z těchto čtyř skupin připadá v celostátním průměru na skupinu základních prostředků (tab. XII):

XII.

Skupina	Podle hodnoty základních prostředků	Podle objemu odpisů	Podle objemu běžných oprav
1.	42 %	33 %	24 %
2.	9 %	30 %	43 %
3.	41 %	24 %	15 %
4.	8 %	13 %	18 %

Můžeme tedy zcela velmi přesně, avšak poměrně složitým výpočtem zjistit, jaké částky odpisů a nákladů na běžné opravy jsou zahrnuty k nákladům jednotlivých výrobků a stanovit tak závislost produkce příslušných výrobků na základních fondech. Obtížnost výpočtu je v tom, že v nákladech na rostlinné výrobky jsou zahrnuty náklady z minulého roku (podzimní práce) a v nich náklady pomocných výrob a režie minulého roku, náklady na výkony pomocných výrob a podíly režie běžného roku. Vyčíslení podílů připadajících ze všech těchto položek na odpisy a běžné opravy vyžaduje proto značné množství úvah a propočtů. V živočišné výrobě je situace podstatně ztížena ještě tím, že rozhodující položkou v nákladech jsou krmiva, kde podíly odpisů a nákladů na běžné opravy je možno stanovit na základě rozboru nákladů jednotlivých druhů krmiv a složení krmné dávky.

Všeobecně možno říci, že to jsou obtíže plynoucí z kalkulační metodiky zemědělských národních podniků.

XIII. Podíl odpisů na úhradě nákladů reprodukce základních fondů u státních statků
(v mil. Kčs)

		Státní statek (v tis. Kčs)					
		Velké Pavlovice	Kolín	Jaroměřice n./Rožkytkou	Protivín	Hartmanice	Rumburk
odpisy ze staveb, budov, strojů a zařízení celkem		1872	2415	2979	2132	2100	2378
z toho	u staveb a budov u strojů a zařízení	747	1296	1027	999	992	1090
		1125	1119	1952	1133	1108	1288
generální opravy celkem		717	746	1246	977	750	900
z toho	u staveb a budov u strojů a zařízení	317	510	699	578	450	550
		400	236	547	399	300	350
zůstatek odpisů		1155	1669	1733	1155	1350	1478
z toho	u staveb a budov u strojů a zařízení	430	786	328	421	542	540
		725	883	1405	734	808	938
investice		3094	3108	3933	3998	1954	3057
z toho	stavby a budovy stroje a zařízení	1450	1930	1373	2737	977	1389
		1644	1178	2560	1261	977	1668
% odpisů použité na generální opravy		38	31	42	46	36	38
podíl zůstatku odpisů na investicích v %		37	54	44	29	70	48

Z rozboru podílů odpisů a nákladů na běžné opravy v nákladech jednotlivých výrobků bychom mohli stanovit, jaké částky z tržních cen za jednotlivé výrobky používají státní statky k odvodu odpisů a k úhradě nákladů na běžné opravy a jaký je jejich podíl na nákladech těchto výrobků.

Úvahy a závěry o vlivech odpisů a nákladů na běžné opravy základních prostředků státních statků by nebyly úplné, kdybychom je nedoplnili rozbořem použití odpisů na rozšířenou reprodukci základních fondů.

Několik málo údajů v tabulce XIII. dokumentuje, že přibližně jedna polovina odpisů je používána k úhradě nákladů generálních oprav a zbývající částky, že v žádném případě neuhrazují nové investice.

Přesto však je třeba se v této souvislosti znovu vrátit k připomínce o podílu státních statků na úhradě nákladů reprodukce základních fondů, zejména tehdy, jde-li o odstraňování pozůstatků kapitalistických malovýrobních forem hospodaření, a velmi vážně se nad ní zamyslet.

Stav, uvedený v tabulce XIII, který je převzat z plánu na rok 1959, není jen příkladem jednoho roku, ale je charakteristický pro celé období budování státních statků.

To potvrzují i celostátní údaje podnikových plánů za posledních pět let, podle nichž připadaly z celkových odpisů na generální opravy částky uvedené v mil. Kčs (tabulka XIV):

XIV.

	1956	1957	1958	1959
odpisy celkem	328	356	372	420
z toho použito na generální opravy	167	168	168	158
%	51	47	45	38

Tabulka XIV kromě toho dokumentuje ještě jednu velmi vážnou skutečnost, že podíl odpisů, připadající na generální opravy má trvale klesající tendenci. Tento pokles si můžeme vysvětlit jen dvojím způsobem: buď nahrazením generálních oprav investicemi nebo častějšími a nákladnějšími běžnými opravami. Posléze uvedená možnost má však nepříznivé důsledky na vývoj nákladů státních statků a činí problém odpisů a běžných oprav základních fondů tíživějším.

S o u h r n

V zemědělské výrobě jsou náklady na výrobky ovlivňovány hektarovými výnosy (užitkovostí) a náklady vynaloženými na jejich produkci; zvyšování hektarových výnosů (užitkovosti) je ovlivňováno vynaloženými prostředky (náklady).

Charakter zemědělské výroby přímo určuje, že hlavními činiteli ve výrobě (získávání výnosů a užitkovosti) jsou živá práce a základní prostředky.

Podíl těchto dvou složek je také na celkových nákladech zemědělského podniku rozhodující (70—75 %) a při hodnocení hospodaření každého zemědělského podniku je nutno se zaměřit především na ně.

Jde především o zkoumání opodstatněnosti jejich rozsahu a potom o jejich vzájemné závislosti, tzn., že při posuzování těchto jevů z hlediska nákladů jde o rozsah mzdových fondů a rozsah odpisů a běžných oprav základních prostředků.

Porovnávání úrovně hospodaření dvou podniků nebo dvou sektorů (v našem případě státních statků a jednotných zemědělských družstev) vyžaduje, aby množství spotřebované živé práce a hodnota opotřebení základních prostředků byly do nákladů promítnuty ve srovnatelných cenách, tj. ve stejné hodinové mzdě, ve stejné hodnotě základních prostředků a v jejich odpisové sazbě.

V současné době neexistuje srovnatelná základna mezi státními statky a jednotnými zemědělskými družstvy ani ve výši nutné průměrné hodinové mzdy, ani ve výši odpisů a nákladů na běžné opravy základních prostředků, které jsou k výrobě používány.

Státní statky používají k výrobě téměř výhradně svých vlastních základních prostředků a také plně zahrnují do svých nákladů odpisy a náklady na běžné opravy z jejich vlastnictví a používání plynoucích. Do svých nákladů rovněž plně zahrnují další náklady bezprostředně související s jejich používáním (pohonné látky, elektrický proud apod.).

U jednotných zemědělských družstev tomu tak není a proto v současné době je možné porovnávat náklady celé zemědělské výroby a jednotlivých výrobků, vyráběných státními statky a jednotnými zemědělskými družstvy, jen s vědomím těchto zásadních rozdílů.

Jaký je podíl plynoucí z držení a užívání základních prostředků v nákladech u státních statků a jejich vztah k tržním cenám, ukázal rozbor. Závažnost významu odpisů a nákladů na běžné opravy základních prostředků v zemědělské výrobě nutně vede k tomu, aby nejen na státních statcích, ale i u jednotných družstev bylo věnováno více pozornosti studiu těchto problémů:

1. ocenění základních prostředků převzatých z kapitalistických forem zemědělské výroby a stanovení doby jejich upotřebitelnosti,
2. účelnost základních prostředků, náklady na jejich pořízení a efektivnost využití,
3. vztah mezi rozsahem základních fondů a potřebou živé práce na jednotku plochy (kus zvířete) a na jednotku produkce,
4. zajištění zdrojů na odpisy základních fondů a jejich běžné a řádné udržování,
5. zajištění zdrojů na výstavbu socialistických zemědělských závodů.

Rozsah odpisů a nákladů na běžné opravy základních prostředků v zemědělském podniku je značný a u státních statků představuje ve vztahu k tržní produkci (snížené o náklady na nákup krmiv, osiv, sádí a zvířat) podíly (údaje plánu na rok 1959), jak ukazuje tabulka na str. 869.

Přestože můžeme mít vážné výhrady k některým jevům inventarizace základních prostředků státních statků, k zatížení jejich půdy základními prostředky, k zacházení s nimi a k nehospodárnosti při běžných opravách, je třeba na základě uvedených dat při zkoumání dalšího vývoje nejen u státních statků, ale především u jednotných zemědělských družstev vážně se zabývat otázkou vlivu odpisů a udržování základních fondů na náklady.

U státních statků jde především o využití základních fondů pro zvyšování produktivity práce a snižování vlastních nákladů, o rozbor jejich účelnosti, o ocenění, o dobu upotřebitelnosti, o vztahy k potřebě živé práce a o další cesty ve výstavbě a budování státních statků.

Státní statek		Tržby snížené o nákup zemědě- lských produktů (krmiv, osiv a zvířat)	Z toho použito na		
			odpisový fond	náklady na běžné opravy	celkem
při starých výkupních cenách a starých cenách krmiv:					
Kolín	tis. Kčs index	15 082 100	2 255 15,0	2 620 17,4	4 875 32,4
Protivín	tis. Kčs index	10 198 100	2 027 19,9	2 090 20,5	4 117 40,4
Hart- manice	tis. Kčs index	4 053 100	1 858 45,8	1 726 42,6	3 584 88,4
při přepočtu na nové jednotné výkupní ceny a nové ceny krmiv:					
Kolín	tis. Kčs index	23 594 100	2 255 9,6	2 620 11,1	4 875 20,7
Protivín	tis. Kčs index	15 705 100	2 027 12,9	2 090 13,3	4 117 26,2
Hart- manice	tis. Kčs index	6 366 100	1 858 29,2	1 726 27,1	3 584 56,3

U jednotných zemědělských družstev kromě toho jde ještě o zajištění zdrojů na reprodukci základních fondů, o stanovení podílu jejich rostoucí výroby na úhradě nákladů budování a o pořizování nových družstevních základních fondů pro rozšiřovanou a zintenzivňovanou zemědělskou velkovýrobu.

Отчисления и сохранение основных средств производства в затратах на сельскохозяйственные продукты

В сельскохозяйственном производстве затраты на продукты находятся под влиянием погектарных урожаев (продуктивности) и затрат на производство их продукции; рост погектарных урожаев (продуктивности) в свою очередь, находится под влиянием затраченных средств (затрат).

Сам характер сельскохозяйственного производства прямо определяет, что главными факторами производства (получение высоких урожаев и продуктивности) являются живой труд и основные средства производства.

Удельный вес этих двух статей является также решающим в общих затратах сельскохозяйственного предприятия и — при оценке ведения хозяйства каждого сельскохозяйственного предприятия — необходимо в первую очередь учитывать их наличие.

Речь идет прежде всего об изучении обоснованности их объема, а затем об их взаимосвязи, т. е. при оценке этих явлений — с точки зрения затрат — имеется в виду объем фондов заработной платы и величина отчислений и текущий ремонт основных средств производства.

Сравнение уровня ведения хозяйства двух сельскохозяйственных предприятий или же двух секторов (у нас — госхозов и единых сельскохозяйственных кооперативов) требует, чтобы количество затраченного живого труда и стоимость износ основных средств производства выражались в затратах в форме сравнимых цен, т. е. в одинаковой почасовой оплате труда, в одинаковой стоимости основных средств производства и в их тарифе отчислений.

В настоящее время не существует базы для сравнения госхозов и единых сельскохозяйственных кооперативов ни в отношении величины необходимой средней

почасовой оплаты, ни в отношении размера отчислений и затрат на текущий ремонт основных средств, используемых в процессе производства.

Государственные хозяйства используют для производства почти исключительно собственные основные средства и также полностью включают в свои затраты отчисления и расходы на текущий ремонт, которые являются результатом их права собственности и использования. В свои затраты госхозы также целиком включают и другие расходы, непосредственно связанные с использованием (горючее, электроэнергия и т. п.).

В единых сельскохозяйственных кооперативах постановка вопроса другая; можно поэтому в настоящее время сравнивать затраты всего сельскохозяйственного производства и затраты на отдельные продукты, производимые госхозами и едиными сельскохозяйственными кооперативами только с учетом этой коренной разницы.

Какова доля, вытекающая из собственности и использования основных средств производства в затратах госхозов и их отношения к товарным ценам, показали данные проведенного анализа. Важное значение отчислений и затрат на текущий ремонт основных средств в сельскохозяйственном производстве неизбежно требует, чтобы не только госхозы, но и ЕСХК уделяли больше внимания изучению следующих проблем:

1. оценки основных средств, принятых от капиталистических форм сельскохозяйственного производства и определения срока их службы,

2. целесообразности основных средств производства, затрат при их получении и эффективности их использования,

3. взаимоотношения между объемом основных фондов и затратами труда на единицу площади (1 голову скота) и на единицу продукции,

4. обеспечения источников для отчислений основных фондов и их текущего и регулярного ремонта,

5. обеспечения источников для строительства социалистических сельскохозяйственных предприятий.

Величина отчислений и затрат на текущий ремонт основных средств в сельскохозяйственных предприятиях значительна, и в госхозах она представлена — по отношению к товарной продукции (уменьшенной на затраты при закупке кормов, посевного и посадочного материала, сельскохозяйственных животных) — следующими данными (согласно плану 1959 года):

Госхоз	Выручка, сниженная на закупку с./х. продуктов (кормов, посевного матер. с./х. животных)		Затрачено на		Всего
			фонд отчислений	текущий ремонт	
при наличии прежних заготовительных цен и прежних цен кормов:					
Колин	в тыс. крон	15 082	2 255	2 620	4 875
	индекс	100	15,—	17,4	32,4
Противин	тыс. крон	10 198	2 027	2 090	4 117
	индекс	100	19,9	20,5	40,4
Гартманице	тыс. крон	4 052	1 858	1 726	3 584
	индекс	100	45,8	42,6	88,4
в пересчете на новые единые заготовительные цены и новые цены кормов:					
Колин	в тыс. крон	23 594	2 255	2 620	4 875
	индекс	100	9,6	11,1	20,7
Противин	тыс. крон	15 705	2 027	2 090	4 117
	индекс	100	12,9	13,3	26,2
Гартманице	тыс. крон	6 366	1 858	1 726	3 584
	индекс	100	29,2	27,1	56,3

Хотя и у нас имеются серьезные оговорки по отношению к определенным явлениям инвентаризации основных средств госхозов, к перегрузке их земли основными средствами, к формам обращения с ними, и неэкономичности их текущего ремонта, все-таки необходимо — на основании приведенных данных — при исследовании дальнейшего развития не только госхозов, но в первую очередь, единых

сельскохозяйственных кооперативов — тщательно обсудить вопрос влияния отчислений и сохранения основных фондов на затраты.

В госхозах речь идет прежде всего об использовании основных фондов для повышения производительности труда и снижения себестоимости продукции, об анализе и целесообразности, об оценке, о сроке их службы, об отношении к затратам живого труда и о дальнейшем пути при строительстве госхозов.

В единых сельскохозяйственных кооперативах необходимо наряду с этим обеспечить источники для воспроизводства основных фондов, далее — определить долю их возрастающего производства при возмещении строительных затрат и создать новые кооперативные основные фонды для все более расширяемого и все более интенсифицируемого сельскохозяйственного крупного производства.

Abschreibungen und Erhaltung der Grundmittel in den Kosten für landwirtschaftliche Produkte

In der landwirtschaftlichen Produktion werden die Kosten für die Produkte von den Hektarerträgen (der Produktivität) und von den zu ihrer Produktion aufgewendeten Kosten beeinflusst, die Steigerung der Hektarerträge (der Produktivität) wird von den aufgewandten Mitteln (den Kosten) beeinflusst.

Der Charakter der landwirtschaftlichen Produktion bestimmt direkt, daß die Hauptfaktoren der Produktion (der Erzielung der Erträge und der Produktivität) die lebendige Arbeit und die Grundmittel darstellen.

Der Anteil dieser beiden Komponenten an den Gesamtkosten des Landwirtschaftsbetriebes ist daher auch entscheidend (70—75 %) und bei der Bewertung der Wirtschaftsführung eines jeden Betriebes muß ihnen besondere Beachtung gewidmet werden.

Es geht vor allem um die Überprüfung der Begründung (Berechtigung) ihres Umfangs und ferner um ihre wechselseitigen Zusammenhänge, d. h. daß es bei der Beurteilung dieser Erscheinungen vom Gesichtspunkt der Kosten um das Ausmaß der Lehnfonds und um den Umfang der Abschreibungen und laufenden Reparaturen der Grundmittel geht.

Der Vergleich des Niveaus der Wirtschaftsführung zweier Betriebe oder zweier Sektoren (in unserem Falle der Staatsgüter und Einheitlichen Landwirtschaftsgenossenschaften — JZD) erfordert, daß sich die Menge der aufgewandten lebendigen Arbeit und der Wert der Abnutzung der Grundmittel in den Kosten in vergleichbaren Preisen widerspiegeln, d. h. in dem gleichen Stundenlohn, im gleichen Wert der Grundmittel und ihres Abschreibungssatzes veranschaulicht werden.

Gegenwärtig gibt es keine Vergleichsbasis zwischen Staatsgütern und landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften, weder in bezug auf die Höhe des gesellschaftlich notwendigen durchschnittlichen Stundenlohns, noch in bezug auf die Höhe der Abschreibungen und Kosten für laufende Reparaturen der Grundmittel, die in der Produktion angewandt werden.

Die Staatsgüter verwenden zur Produktion fast ausschließlich ihre eigenen Grundmittel und beziehen auch in ihre Kosten die Abschreibungen und Kosten für laufende Reparaturen, die aus ihrem Besitz und ihrer Verwendung hervorgehen, völlig ein. Sie beziehen in ihre Kosten auch weitere, unmittelbar mit ihrer Anwendung zusammenhängende Kosten ein (Treibstoff, elektrischer Strom u. a.).

In den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften ist dies nicht der Fall und es ist daher gegenwärtig nur unter Berücksichtigung dieser grundsätzlichen Unterschiede möglich, die Kosten für die gesamte landwirtschaftlichen Produktion und für die einzelnen Produkte der Staatsgüter und landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften zu vergleichen.

Auf den Kostenanteil, der sich aus dem Besitz und der Anwendung der Grundmittel in den Staatsgütern ergibt und auf das Verhältnis dieser Kosten zu den Marktpreisen wies eine durchgeführte Analyse hin. Die Wichtigkeit der Abschreibungen und Kosten für laufende Reparaturen der Grundmittel in der landwirtschaftlichen Produktion bringt es notwendigerweise mit sich, daß dem Studium dieser Probleme nicht nur auf den Staatsgütern, sondern auch in den JZd eine erhöhte Aufmerksamkeit gewidmet werde. Es geht um:

1. die Bewertung der von kapitalistischen Formen der landwirtschaftlichen Produktion übernommenen Grundmittel und um die Bestimmung der Dauer ihrer Nutzungsfähigkeit,

2. die Zweckmäßigkeit der Grundmittel, die Kosten für ihre Anschaffung und um den ökonomischen Nutzeffekt ihrer Verwendung,
3. um die Beziehung zwischen dem Umfang der Grundfonds und dem Bedarf an lebendiger Arbeit je Flächeneinheit (od. Stück Vieh) und je Produkteneinheit,
4. um die Sicherstellung von Mitteln für die Abschreibungen der Grundfonds und für ihre laufende und ordnungsgemäße Erhaltung,
5. um die Sicherstellung von Mitteln zum Aufbau sozialistischer Landwirtschaftsbetriebe.

Das Ausmaß der Abschreibungen und Kosten für laufende Reparaturen der Grundmittel im Landwirtschaftsbetrieb ist bedeutend und beläuft sich bei den Staatsgütern im Verhältnis zur Warenproduktion (nach Abzug der Kosten für den Ankauf von Futtermitteln, Saat- und Pflanzgut und Tieren) auf folgende Ziffern (Angaben aus dem Plan 1959):

Staatsgut		Einkünfte abzügl. Ankauf landwirtsch. Produkte (Futtermittel, Saatgut, Tiere)	Davon verwendet für		Insgesamt
			Amortisationsfonds	Kosten f. laufende Reparaturen	
bei den alten Erfassungspreisen und alten Futtermittelpreisen:					
Kolín	Mille Kčs Index	15 082 100	2 255 15,—	2 620 17,4	4 875 32,4
Protivín	Mille Kčs Index	10 198 100	2 027 19,9	2 090 20,5	4 117 40,4
Hartmanice	Mille Kčs Index	4 053 100	1 858 45,8	1 726 42,6	3 584 88,4
bei Umrechnung auf die neuen einheitlichen Erfassungspreise und neuen Futtermittelpreise:					
Kolín	Mille Kčs Index	23 594 100	2 255 9,6	2 620 11,1	4 985 20,7
Protivín	Mille Kčs Index	15 705 100	2 027 12,9	2 090 13,3	4 117 26,2
Hartmanice	Mille Kčs Index	6 366 100	1 858 29,2	1 726 27,1	3 584 56,3

Obwohl wir gegen einige Erscheinungen der Inventarisierung auf den Staatsgütern, gegen die Belastung ihres Bodens mit Grundmitteln, gegen die Behandlung derselben und gegen die geringe Wirtschaftlichkeit bei der Vornahme laufender Reparaturen der Grundmittel ernsthafte Einwände erheben könnten, ist es auf Grund der vorhergehenden Angaben, in Hinblick auf die weitere Entwicklung nicht nur der Staatsgüter, sondern vor allem der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften wichtig, sich mit der Frage des Einflusses der Abschreibungen und der Erhaltung der Grundmittel auf die Kosten zu befassen.

Bei den Staatsgütern geht es vor allem um die Ausnutzung der Grundfonds für die Steigerung der Arbeitsproduktivität und Selbstkostensenkung, um die Analyse ihrer Zweckmäßigkeit, um die Bewertung, um die Dauer ihrer Nutzungsfähigkeit, um das Verhältnis zum Bedarf an lebendiger Arbeit und um weitere Wege zum Aufbau und zur Bildung von Staatsgütern.

Bei den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften geht es außerdem noch um die Sicherstellung von Mitteln zur Reproduktion der Grundfonds, um die Festlegung des Anteils ihrer wachsenden Produktion an der Deckung der Kosten für die Gründung und Bildung neuer genossenschaftlicher Grundfonds zur erweiterten und intensivierten landwirtschaftlichen Großproduktion.

Výpočet hospodárnosti melioračných diel

Исчисление экономичности мелиоративных сооружений

Berechnung der Wirtschaftlichkeit von Meliorationsanlagen

Inž. Vladimír KOZLÍK, kandidát technických vied
Výskumný ústav závlahového hospodárstva ČSAZV, Bratislava

Pri navrhovaní a voľbe varianty technického diela, v uvažovanom prípade vodohospodárskeho melioračného diela, treba prihliadať k dvom stránkam: technickej a ekonomickej. Technická stránka veci má na zreteli, či navrhované dielo ovládne prírodné činitele tak, aby plnilo svoje poslanie a súčasne zaručovalo bezpečnosť proti porušeniu vplyvom niektorých prírodných javov (pretrhnutie hrádzí pri veľkých vodách apod.). Ekonomická stránka prihliada na nákladnosť výstavby aj prevádzky diela ako celku aj jednotlivých ich častí v porovnaní k hospodárskemu prínosu, aj bezpečnosti, ktoré sa majú jeho vybudovaním dosiahnuť. Každý návrh technického diela má obsahovať aj ekonomické zhodnotenie. Pomocou neho zistíme, či dielo celé, alebo niektoré jeho detaily, nezaťažia národné hospodárstvo takou mierou, že to nie je únosné v porovnaní s prínosom.

V ďalšom podávam výpočtovú schému na posúdenie ekonomického hľadiska melioračného diela.

Pre posúdenie hospodárskej efektívnosti melioračného diela treba stanoviť rad technickohospodárskych ukazovateľov. Prichádzajú do úvahy:

1. náklady na výstavbu,
2. náklady na údržbu a prevádzku,
3. životnosť,
4. hospodársky prínos,
5. straty, vzniklé dielom na dovtedajšom pôdnom фонде, jeho výnose, alebo inak,
6. stupeň zábezpeky diela.

Náklady na výstavbu diela sú totožné s investičnými nákladmi na jeho výstavbu.

Náklady na údržbu a prevádzku diela sú ťažšie zistiteľné, zvlášť u melioračných zariadení. Spoľahlivo sa dajú získať len sledovaním radu diel v prevádzke po niekoľko rokov a zhodnotením týchto dát. Tak dostaneme údaje,

ktoré budú charakterizovať náklady jednak vzhľadom na povahu, jednak na veľkosť diela. Môže sa vypracovať rad ukazovateľov, ako napr. percentuálne vyjadrenie nákladov na údržbu a prevádzku z nákladov na výstavbu. Pri ich získavaní sa môže postupovať podľa vecných ukazovateľov:

Náklady na údržbu:

strojných zariadení,
betónových objektov,
zemných objektov a iných.

Náklady na prevádzku:

zvýšený počet pracovníkov,
zvýšená spotreba materiálu a iné.

Náklady na výstavbu, údržbu aj prevádzku treba počítať na priemerné ročné náklady. K tomu treba stanoviť technickoekonomickú životnosť každého diela v rokoch. Životnosť diela je ohraničená fyzickou a morálnou opotrebovanosťou. Pre jednotný postup pri voľbe životnosti treba stanoviť jej výpočtové hodnoty. Ako príklad uvádzam normy životnosti niektorých častí vodohospodárskych diel, ktoré sú svojou povahou bližšie k melioračným (tab. I):

I. Životnosť a iné údaje častí vodného diela

P. č.	Časť vodného diela	Životnosť	Ročné náklady:		
			percento z investičných nákladov		
		rokov	amortizácia	gen. opravy	údržba
			%	%	%
1.	oporné múry	80	1,25	1,00	0,13
2.	kryté koryto murované	80	1,25	1,00	0,13
3.	hate: kamen. a betón.	80	1,25	1,00	0,13
	drevené	30	3,35	1,60	0,30
4.	pohyblivé konštrukcie:				
	hate oceľové	40	2,50	1,50	0,25
	hate drevené	20	5,00	2,50	0,40
5.	pohybovacie mechanizmy:				
	plavebné kanály	80	1,25	1,00	0,13
6.	prečerpacie stanice:				
	stavebná časť	70	1,45	1,00	0,15
	strojná časť	40	2,50	1,50	0,25
7.	potrubie:				
	liatinové	80	1,25	0,10	0,13
	železobetónové	50	2,00	1,25	0,25
8.	obytné budovy	100	2,00	1,25	0,25

Ako hospodársky prínos diela sa počíta priemerný ročný výnos. Melioračné diela slúžia spravidla k zvýšeniu rastlinnej a živočíšnej produkcie. Táto sa prejaví vo zvýšenej ponuke pre výkup buď vo forme rastlinných alebo ži-

vočíšnych produktov. Tento zvýšený výnos, vyjadrený v korunách, je ukazovateľom hospodárskeho prínosu.

Keďže výstavbou diela sa môže čiastočne znehodnotiť doterajší stav, napr. pozemkov (vybudovaním kanálov odpadne časť pôdy z produkcie apod.), treba túto hodnotu, vyjadrenú v doterajšej ročnej produkcii, odpočítavať od prínosu.

Žiadne dielo, ani melioračné, sa nebuduje v takom rozsahu, aby vyhovelo za každých okolností. Výskyt niektorých extrémnych pomerov sa nemôže zohľadniť, pretože by sa náklady na výstavbu neúmerne zvýšili. Napríklad kanál pre prívod vody na zavlažované územie sa nepočíta pre zriedkave suchý rok, aký sa vyskytne raz za desať — dvacať rokov. Pre diela melioračného charakteru sa odporúča z á b e z p e k a 80—90 %, tj., že okolnosti, ktoré sa vyskytnú 1—2krát za 10 rokov, budú dielom zvládnuté len čiastočne.

Z uvedených činiteľov je možné zostaviť vzťah:

$$E = \frac{\frac{K}{T} + J}{U \cdot b} \quad (1)$$

kde:

- E — priemerné ročné náklady na melioračné zariadenie v Kčs/ha,
- K — investičné náklady diela prepočítané na 1 ha v Kčs,
- T — doba technickoeconomickéj životnosti (účinnosti) diela v rokoch,
- J — priemerné ročné prevádzkové a udržiavacie náklady v Kčs/ha,
- U — ukazovateľ pomerného zmenšenia produkčnej plochy výstavbou diela,
- b — ukazovateľ zábezpeky, vyjadrený v zlomku jednotky.

Ukazovateľ pomerného zmenšenia produkčnej plochy výstavbou diela (U) sa vyjadruje pomerom výmery využiteľnej plochy po uskutočnení melioračného diela ku využiteľnej ploche pred jeho uskutočnením.

$$U = \frac{P'}{P} \quad (2)$$

kde:

- P' — výmera využiteľnej plochy po uskutočnení,
- P — výmera využiteľnej plochy pred uskutočnením melioračného diela.

Ukazovateľ zábezpeky (b) sa číselne vyjadrí pomerom počtu rokov, kedy bude dielo plne kryť požiadavky a bezpečnosť ku celkovému počtu rokov. Bude mať hodnotu:

$$U = \frac{9}{10} = 0,9$$

Tým získame absolútnu hodnotu priemerných ročných nákladov. Táto hodnota nám ešte nedá obraz, v akom vzťahu je ku

- a) doterajším nákladom na plánovanú produkciu z jednotky plochy,
- b) ku očakávanému zvýšeniu produkcie.

Prvého ukazovateľa potrebujeme k posúdeniu navrhovaných alternatív diela, z ktorých každá zaručuje rovnaké zvýšenie produkcie.

Druhý ukazovateľ je žiadúci vtedy, ak jedna alternatíva diela sa líši od druhej tiež očakávanou zmenou produkcie a keď chceme posúdiť celkový hospodársky prínos.

V prvom prípade (sub a), získame príslušný relatívny ukazovateľ, keď porovnáme hodnotu E s hodnotou priemerných ročných plánovaných nákladov rastlinnej výroby na 1 ha. Tým dostaneme relatívnu hodnotu nákladov na výstavbu, prevádzku a údržbu melioračného diela:

$$e \% = 100 \frac{E}{E_p} \quad (3)$$

kde:

e — ukazovateľ relatívnych nákladov na melioračné dielo v %,
 E_p — priemerné ročné náklady plánované na rastlinnú výrobu na 1 ha.

Zavedením vzťahu (3) do vzťahu (1) dostávame nový:

$$e = 100 \frac{\frac{K}{T} + J}{E_p \cdot U \cdot b} \quad (4)$$

Tým nadobúdame predstavu, o koľko nám melioračné dielo zvýši doterajšie plánované náklady produkcie z jednotky poľnohospodárskej plochy. Poznať toto zvýšenie je nutné, aby sme mohli porovnať, či očakávaný prínos bude väčší, ako je zvýšenie doterajších nákladov na získanie produkcie z jednotky plochy pôdneho fondu. K tomu potrebujeme získať absolútnu hodnotu hospodárskeho prínosu melioračného diela.

Hodnota hospodárskeho prínosu diela je len vtedy spoľahlivá, ak je potvrdená údajmi o skutočne dosiahnutej rastlinnej, prípadne živočíšnej produkcii, umožnenej realizáciou melioračného diela. Tu treba zvážiť viacero ukazovateľov:

a) celkový priemerný ročný prínos z celej doby technickoekonomickej životnosti (W), tj. bez zmenšenia o zvýšené náklady na jeho dosiahnutie,

b) progresívnosť vplyvu melioračného diela na rastlinnú a živočíšnu produkciu, tj. uvaží sa aj postupné lepšie využitie možností, ktoré dáva vybudované melioračné dielo,

c) zvýšenie nákladov, potrebných na lepšie využitie melioračného opatrenia (napr. náklady na lepšiu agrotechniku apod.).

Celkový priemerný ročný prínos (W) treba zmenšiť o zvýšené priemerné ročné náklady, vyplývajúce z lepšieho využitia melioračného diela (E). Dostaneme tak čistý priemerný ročný prínos (V).

$$V = W - E_a \quad (5)$$

kde:

V — čistý priemerný ročný prínos z melioračného diela, vyjadrený v Kčs/ha,
 W — celkový priemerný ročný prínos z melioračného diela, vyjadrený v Kčs/ha,
 E_a — priemerné zvýšené náklady, vyplývajúce z lepšieho využitia pôdy, vyjadrené v Kčs/ha.

Čistý priemerný ročný prínos (V) treba porovnať s priemernými ročnými nákladmi na melioračné dielo a dostaneme ukazovateľa hospodárskej efektívnosti melioračného diela:

$$e_m = 100 \left(\frac{V}{E} - 1 \right) \quad (6)$$

kde:

e_m — ukazateľ hospodárskej efektívnosti melioračného diela v %.

Zo vzťahu (6) vyplýva, že v prípade, ak sa hodnota prínosu melioračného diela rovná hodnote priemerných ročných nákladov (E), vynaložených na toto dielo, je hodnota ukazovateľa hospodárskej efektívnosti (e) nulová. Tým získame hrubý obraz o ekonomickom význame melioračného diela.

Treba dodať, že uvedená výpočtová schéma nevyčerpáva celú podstatu ekonomických zákonitostí, ktoré vstupujú v platnosť s realizáciou melioračného diela. V záujme nekomplikovaného počtu sa neuvažovala amortizácia v celej jej zložitosti, ďalej politickohospodárske dôsledky zvýšenia poľnohospodárskej produkcie a ďalšie.

Týmto príspevkom chcel som jednak poukázať na možnosť ekonomického zhodnotenia melioračných diel, jednak obrátiť pozornosť na zlepšenie a zpresnenie jeho výpočtu. Bude preto správne, ak sa v ďalších príspevkoch poukáže na možnosti, ako výstižnejšie hodnotiť ekonomický efekt melioračných diel.

Исчисление экономичности мелиоративных сооружений

В своей работе автор приводит, что при проектировании и выборе варианта водохозяйственного мелиоративного сооружения необходимо учитывать два фактора: технический и экономический, которые он подробно разбирает. Далее автор приводит расчетную схему нескольких показателей для оценки экономической эффективности мелиоративного сооружения: затраты на строительство, затраты на технический уход и эксплуатацию, долговечность, экономический эффект, потери, возникшие отчасти на существующем земельном фонде, потери его плодородия или другие, и степень обеспеченности сооружения. В заключении автор указывает, что приведенная расчетная схема не исчерпывает всей сущности экономических закономерностей, связанных с реализацией сооружения, и что в своей работе он хочет показать возможность экономической оценки мелиоративных сооружений.

Berechnung der Wirtschaftlichkeit von Meliorationsanlagen

Der Autor hebt in seiner Arbeit hervor, daß bei dem Entwurf und der Wahl der Varianten von wasserwirtschaftlichen Meliorationsanlagen zwei Gesichtspunkte berücksichtigt werden müssen: der technische und ökonomische. Er führt dazu Einzelheiten auf. Er bringt ferner das Berechnungsschema einiger Kennziffern zur Beurteilung des ökonomischen Nutzeffektes der Meliorationsanlage: Baukosten, Instandhaltungskosten, Betriebskosten, Nutzungsdauer, wirtschaftlicher Nutzen, Verluste, die

teilweise an dem bisherigen Bodenfonds und an dessen Ertrag oder auf andere Weise entstehen, und den Grad der Sicherstellung der Anlage. Abschließend bemerkt der Autor, daß das angegebene Berechnungsschema das gesamte Wesen der ökonomischen Gesetzmäßigkeiten nicht erschöpft, die mit der Realisierung der Anlage verbunden sind und daß die Arbeit bezweckt, auf die Möglichkeit der ökonomischen Bewertung von Meliorationsanlagen hinzuweisen.

O naléhavosti studia sociálních a kulturních poměrů v zemědělství

О необходимости исследования общественных отношений на селе

Über die Notwendigkeit der gesellschaftlichen Forschung des Dorfes und des
landwirtschaftlichen Milieus

Dopisující člen ČSAZV inž. dr. Jan TAUBER

předseda Ústřední komise pro sociální a kulturní otázky zemědělství, ČSAZV, Praha

Redakční rada sborníku ČSAZV — Zemědělská ekonomika se rozhodla publikovat nejvýznamnější výsledky studia sociálních a kulturních otázek československé vesnice, jimiž se zabývá Ústřední komise pro sociální a kulturní otázky zemědělství ČSAZV a jí podřízená vědeckovýzkumná pracoviště, případně vysoké školy apod. Dnes přinášíme ze seriálu zakončených prací první článek dopisujícího člena ČSAZV dr. Jana Taubera a v příštím roce otiskneme další.

Společenský výzkum vesnice a socialistická revoluce

Vytvoření souladu mezi socialistickým způsobem výroby a smýšlením lidu předpokládá znalost postojů a názorů všech skupin, vrstev a tříd lidu. Z toho též vyplývá potřeba historicko-materialistického studia a výzkumu vesnice, zejména pak užšího prostředí, v němž zemědělec žije a vyrábí.

Proměny ve společenském vědomí lidí se vždy zpožďují za proměnami ve světě jejich objektivního bytí. Na rozdíl od minulosti jsme si — díky světovému vědeckému názoru, o nějž se opíráme — toho vědomi. Kulturní revoluce se stala naléhavostí naší doby: usilujeme politickou, ideologickou, kulturní a výchovnou činností o to, aby hluboké revoluční proměně, která se stala v zemědělské výrobě, odpovídala i proměna ve vědomí a psychologii rolníků a ostatních zemědělských pracovníků, aby novým objektivním výrobním vztahům odpovídal i nový subjektivní svět plně rozvinutých socialistických lidí i na vesnici, která stále ještě za městským a průmyslovým prostředím zaostává.

Československá vesnice má dlouhou tradici politického a kulturního života a navíc kapitalismus naučil drobné rolníky tvrdě bojovat o existenci. Náš rolník sledoval trh, četl odbornou literaturu, posílal své děti do odborných škol a sdružoval se. Buržoazní družstevnictví bylo vyvinuto a členy těchto družstev byli nejen velcí rolníci, ale i malí — i když drobní rolníci byli zcela ve vleku statkářů, ovládajících všechny stupně a druhy družstev. Také na naší vesnici dožívaly různé formy feudálních přežitků, ale přece jen podstatně méně než v některých jiných východoevropských i jihoevropských zemích. Analfabetismus v českých zemích vymizel již koncem minulého století a rolník sledoval hospodářský, politický i kulturní vývoj a účastnil se aktivně na politických zápasech. Nic na tom nemění, že po dlouhá de-

setiletí byl zneužíván buržoazními politickými stranami, že se dal oklamat buržoazní lžireformou po první světové válce, a že byl politicky zneužíván agrární stranou.

Při budování socialistického zemědělství bylo přihlíženo k těmto historickým skutečnostem a otázka vhodných způsobů přesvědčování rolnictva hrála zde mimořádnou úlohu. Kulturní život, vzdělání a vůbec celková životní úroveň nutně musely být ihned vzápětí po združstevnění vyšší než ve staré kapitalistické vesnici. Musel z nich profitovat především malý a střední rolník, jestliže se měl stát aktivní složkou velké socialistické přestavby našeho zemědělství a vesnice.

Za těchto podmínek hraje v československé vesnici politický a kulturní život mimořádně významnou úlohu. Odtud také pramení naše snaha společenským výzkumem zjednat jasno ve složitých společenských otázkách našeho zemědělství a poskytnout vládním orgánům dostatek spolehlivého materiálu k dovršení socialistické přestavby našeho zemědělství, a to jak ve sféře materiální, tak i ve sféře duchovní, nadstavbové.

Ideologické otázky a potřeba společenského výzkumu

Ideovou páteří naší vesnice a našeho zemědělství je marx-leninismus. Komunistická strana pak je zárukou, že tato ideologie bude rozvíjena a užita v souladu se zájmy dělnické třídy a pracujícího rolnictva. Komunistická strana řídí a organizuje socialistickou přestavbu a převýchovu lidí a vydatně jí v tom pomáhají místní orgány státní správy — národní výbory, jakož i představenstva družstev se společenskými organizacemi působícími na venkově, jako je Československý svaz mládeže, Svaz čs.-sovětského přátelství, výbory žen, tělovýchovné jednoty, Svazarm, Společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí atd. Studium pronikání a působení politických a společenských organizací a institucí na vesnici je nepostradatelnou součástí marxistického společenského výzkumu.

Marxistický společenský výzkum je vědeckou činností, zaměřující se ke zkoumání především těch jevů, které mohou uspišit nebo retardovat vybudování socialistické společnosti; činí tak přísně vědeckou metodou. Nutnost vybudování socialistického zemědělství vyplynula z vědeckého poznání klasiků marx-leninismu, jehož pravdivost je potvrzována jak současnými rozpory a krizemi kapitalistického zemědělství, tak úspěchy socialistické zemědělské velkovýroby. Výzkum se nespokojuje jen pouhým konstatováním, ale vědeckou metodou činí závěry a doporučení jak posílit pozitivní síly, vyvíjející se v současné naší vesnici, a jak bojovat proti jevům, které brzdí socialistickou výstavbu. Studuje též organizační formy a metody práce zmíněných institucí a činí konkrétní návrhy na odstranění nedostatků.

Pozůstatky idealistického myšlení a tvorba nového světového názoru

Na venkově přežívá mnoho pozůstatků idealistického smýšlení, kterým porozumíme jen tehdy, když známe jejich historické kořeny, jejich původní i odvozené příčiny. Nesetkáváme se s nimi zpravidla v jejich původní formě, ale spíše ve velmi důmyslném zamaskování. Staré názory se často odívají do nového roucha a v jiné formě zamořují vesnici. Agrarismus, který měl v minulosti tak silné pozice na československém venkově, nevystupuje již s heslem „venkov jedna rodina“, kterým kdysi tak úspěšně manévroval proti všem, kdož otvírali oči lidem na vesnici a ukazovali, že zájmy malých rolníků a bezzemků nemohou být totožné se zájmy statkářů. Vystupuje však jako hlasatel skupinového sobectví družstevníků, jako obhájce názorů, že ti, kdož vnesli do družstva větší majetek, měli by mít vedoucí postavení,

vystupuje jako obhájce názoru, že, když se družstvu dobře daří, bylo by bláhové přijímat mezi sebe další družstevníky.

Klerikalismus, věrný spojenec všeho zaostávajícího, nevystupuje veřejně již s názorem, že náboženská výchova vesnické mládeže a strach z posmrtné odplaty je nejbezpečnější oporou občanské morálky, ale s názorem, že socialismus nedovedl vytvořit svou vlastní etiku, a že děti — ztratíce respekt k bohu — ztrácejí respekt k rodičům a ke každé autoritě.

Staromilci nehlásají názor, že žena není rovnoprávná, ale že manželství pracovním začleněním ženy je rozvráceno, že rodinný život je tím rozrušen. Tak bychom mohli pokračovat dál a objevovat různé nové varianty zastaralých nebo i nepřátelských názorů. Reakční názory mají pochopitelně živnou půdu zejména tam, kde rozpory mezi denní skutečností a socialistickou teorií nejsou všude ještě uspokojivě rozřešeny. Úkolem společenského výzkumu je tyto rozpory objevovat, analyzovat a upravovat cesty kulturní revoluci.

Během posledního desetiletí se ovšem podstatně změnily nejen výrobní vztahy a struktura našeho zemědělství, způsob práce, ale i smýšlení našeho rolníka, i když proměny ve vědomí se opožďují a rolník si zachoval mnoho starých návyků a předstáv. Přesto se ve smýšlení našeho rolnictva mnoho změnilo; mnohé rolníky po několika málo letech od vstupu do družstva nemůžeme ani poznat, zvláště ty, kteří se aktivně zúčastňují budování socialistického zemědělství. Narůstá nám nová třída socialistického rolnictva a na vesnici dochází ke vzniku nových společenských vztahů. Současně probíhá integrace základních tříd a skupin, a to tempem rychlejším, než jsme mohli tušit. Mezi družstevníky navzájem, mezi družstevníky a funkcionáři družstva a strany, mezi dělnictvem a družstevními rolníky, mezi vesnickou inteligencí a rolníky i dělníky vznikají nové vztahy, založené na větších či menších společných zájmech. Nerozděluje je majetek ani společenská prestiž, a tak se vytvářejí podmínky pro postupný přechod k beztřídní společnosti. Studium těchto změn je vysoce důležité, tím spíše, že mají charakteristické rysy v zemi, která prošla dlouhou etapou kapitalistické výroby a buržoazní demokracie. To vše má význam nejen pro vědecké poznání, ale pro praktické uspořádání společenského a zejména politického života a bude zajímat i proletariát těch zemí, které jsou dosud ovládány kapitalismem. Naše cesta k socialismu bude pro ně poučením, protože poměry v minulosti u nich byly obdobné. Studium těchto jevů přísluší marxistickému společenskému výzkumu.

Smýšlení a postoj rolníků k socialistickému zřízení, zejména k socialistické zemědělské výrobě a socialistické ekonomice, není možno podceňovat. Jsou to otázky vysoce praktické, protože na těchto postojích závisí, jak rolník vyrábí, jak věří ve své družstvo, jak investuje, jak tvoří rezervní fondy, jak se vzdělává, jaké vztahy chová k ostatním družstevníkům, prostě jakým je občanem socialistického státu. Podceňovat tyto postoje znamená podceňovat politické smýšlení, světový názor. Bohužel, často jsme se setkávali se zemědělskými odborníky, kteří propadli jednostrannému ekonomismu, na všechno měli jediný univerzální lék: hospodářské za-
interesování. Ani my tento prostředek nepodceňujeme, nepochybujeme o tom, že materiální výhody, hospodářský prospěch, blahobyt jsou základními podmínkami rozvoje společenského života na vesnici, socialistické kultury. Vulgarizovali bychom však marxismus, kdybychom podceňovali aktivní roli ideologie, vzdělání, prostě všechny společenské a kulturní faktory. Morálně politická jednota je obrovskou silou a my musíme znát, co ji vytváří a co ji narušuje.

Řešení neantagonistických rozporů

Nejsou to jen ideologické přežitky, které narušují tuto jednotu, a které zpomalují proces zpevňování svazku pracujícího rolnictva s dělnickou třídou. Tam, kde se vyskytné nekvalifikované vedení družstev, nedokonalá politická práce, zanedbávání vnitrodružstevní demokracie, špatně organizovaný nebo vůbec zanedbaný kul-

turní život, zaostalé bydlení, nedokonalá hygiena, obtížné podmínky zásobování, scházející nebo nedokonalé veřejné služby — to vše jsou neméně vážné příčiny oslabování socialistických vztahů na vesnici.

Studium společenských podmínek se ovšem neomezuje jen na negativní jevy, stejně pečlivě a ještě pozorněji zkoumá, co je příčinou, že v některých družstvech a obcích téměř všechno se daří, zatímco jinde je ještě mnoho obtíží, ač srovnávané obce a družstva mají podobné přírodní a výrobní podmínky. Příčiny úspěchů je nutno poznat a poznání zobecnit.

Na naší vesnici je mnoho živých problémů, které je nutno odvážně řešit. Je to například otázka zemědělské mládeže jako dílčí problém pracovních sil. Mládež se již nechce smířit se zaostalým stylem života na vesnici, ochotně se však obrací čelem k družstvu, jsou-li v něm vytvořeny nejen dobré existenční, ale také kulturní podmínky, je-li rodiči, školou a jinými činiteli a způsoby zdůrazňována velká budoucnost socialistického zemědělství.

Je to též otázka zemědělských žen. Pro práci v rodině mnohdy zanedbávají práci v družstvu a pro práci v družstvu a v rodině často zanedbávají veřejnou činnost, a pro práci v rodině, družstvu a pro veřejnost zanedbávají všechno ostatní. Nejčastěji je však přece jen uvidíte u zemědělských prací, jako při jednocení řepy apod. To je sice vážný, ale řešitelný rozpor přechodného údobí, a my jej nesmíme bagatelizovat, protože je vodou na reakční mlýn. V ženách máme nesmírné rezervy pracovních sil i kulturního rozvoje družstva. Ale podmínky jejich plného uplatnění ve výrobě a v rozvoji politického i kulturního života je třeba vytvořit především zdokonalením veřejných služeb, využitím elektrických zdrojů v domácnostech, výstavbou školek, jeslí, důsledným stravováním školní mládeže a zbudováním družin mládeže, založením společných kuchyní atd. Tyto instituce však nestačí jen založit, ale ony musí být dokonalejší než výchova a stravování v domácnosti.

Objevili bychom další rozpory, jako například nedostatek pracovníků s vyšším odborným vzděláním a přitom nutnost odborně řídit velké socialistické závody, nebo rozpor mezi požadavkem socialistického uspořádání zemědělské kulturní a bytové výstavby a individualistickým stavebním rozložením staré vesnice, které přímo konzervuje staré výrobní a společenské vztahy. Je tu též rozpor mezi velkým materiálním bohatstvím některých předních družstev a kulturním i společenským zaostáváním jejich členů nebo rozpor mezi vydáváním početné a dobré zemědělské literatury a stále ještě neúměrným počtem jejich čtenářů, mezi potřebou kulturně žít, sportovat a ušlechtilé se bavit a nedostatkem vhodných budov a místností, potřebou vyšších forem kulturního života a nedostatkem kvalifikovaných kulturních pracovníků, preferováním starých forem kulturního života v rozporu se zájmy technicky a sportovně orientované mládeže, potřebou uvádění hygienických podmínek na vesnici do rovnováhy s požadavky na zdraví vesnických obyvatel a řada dalších problémů a rozporů, které je nutno v neantagonistické společnosti úspěšně řešit, ale není možné je nechat samovolnému vývoji.

Zainteresování o zemědělskou výrobu jinými než ekonomickými formami

Soukromý zájem byl mocnou pobídkou k výkonnosti. Měl-li se drobný rolník udržet „nad vodou“, musel pilně pracovat a také myslet od rána do večera i na to, aby obstál v konkurenci, zachoval podstatu svého majetku a ještě vybavil děti. Ekonomické vztahy se vyvíjely živelně: kdo v boji o existenci neobstál, toho přejelo koleso kapitalistického stroje. Podle názorů teoretiků a kapitánů kapitalismu tato „prověrka“ zdatnosti udržuje kapitalismus svěží a při síle. Jen nejzdatnější řídí výrobu — a slabí jsou určeni k tomu, aby jim sloužili. Kapitalismus vždy měl dobrého rolníka, ale v pozdějším vývoji, kdy degeneroval do monopolní podoby, byli drobní rolníci masově ničeni, jak můžeme doložit příklady ze západního Německa, z USA a jiných buržoazních států. Zde již o žádné prověrce zdatnosti nelze mluvit:

kapitalismus dává zdatného i slabého a plýtvá silami i prostředky. Vznikají krize a nejrůznější poruchy a v tomto chaosu sílí a roste jen monopolní kapitál a velkostatek. Proč o tom mluvíme? Poměry na trhu, zákony hodnoty a konkurence vyvolávaly zájem rolníků, aby co nejvíce vyráběli za nejmenších vlastních nákladů, ať již nakonec uspěli či nikoli. Byl to však mocný zájem, jehož ekvivalentem v socialistické zemědělské výrobě nemůže být jen ekonomické zainteresování. Proč? Rolník si totiž velmi cenil „samostatnosti“, i když velmi dobře víme, že to byla jen pouhá iluze samostatnosti; vždyť úvěrem a trhem a jiným způsobem byl připoután k těžkému kapitálu.

Tyto dva poslední aspekty, totiž obavy, co se stane s jeho existenční „jistotou“ — půdou — a domnělá ztráta samostatnosti, hrály neobyčejnou úlohu a zpomalovaly združstevňování. Měli bychom si to stále uvědomovat. Rolník — družstevník musí spolurozhodovat, jeho slovo musí mít váhu, jeho schopnosti a zkušenosti musí být využity a respektovány, nemá-li mít pocit, že se v družstvu se svými zkušenostmi a iniciativou nemůže uplatnit. To vše vyžaduje dokonalou organizaci práce, dovednost řídit kolektiv, vnitrodružstevní demokracii. Obáváme se však, že jsme se dosud omezovali jen na různá praktická opatření, a že jsme se těmito otázkami marxistické psychologie a sociologie velmi málo zabývali, ačkoli je to neméně důležitý problém socialistického zemědělství, ba problém celého socialismu. To je také důvod, proč jsme u nás započali s výzkumem společenských vztahů v družstvu, vztahů, které jsou daleko komplikovanější než celkem nesložitá a obecně známá vztahy existující ve vesnicích, kde se hospodařilo individuálně.

Sociální skladba československé vesnice

Sociální složení venkovských obcí v Československu je velmi složité. Zdaleka tu nežijí a nevyrábějí jen rolníci a pracovníci na státních statcích nebo STS, ale bydlí tu ve velké většině obcí i početní příslušníci dělnické třídy, úředníci, vesnická inteligence, důchodci atd., kteří vcházejí s rolníky a zemědělským obyvatelstvem v ekonomické a společenské svazky a styky a vzájemně se ovlivňují. V mnoha našich družstvech jsou takové poměry, že starší členové rodin jsou členy družstev a mladí lidé pracují v průmyslu a v různých jiných zaměstnáních v bližším nebo vzdálenějším průmyslovém nebo administrativním středisku. V obcích vzdálenějších od těchto středisek nastává vyliďňování, v bližších obcích je možno zaznamenat populační přírůsteky; lidé bydlí v přilehlých vesnicích a dojíždějí do měst. Znamenité vlakové a autobusové spojení a jeho levnost usnadňuje tento pohyb mezi městem a vesnicí. Tyto poměry nejsou ovšem nic specificky československého. Jsou i v jiných státech, zejména v sousední NDR, ale v každém případě vytvářejí neobyčejně složité ekonomické a společenské vztahy, které silně ovlivňují výrobu a život jak v družstvech, tak v dotyčných sídlištích. Je možno tedy tyto vztahy nestudovat, chodit kolem tak závažných společenských jevů se zavazanýma očima a prostě je jen zaznamenat? Domníváme se, že je třeba pilně je zkoumat, studovat a navrhopat, jak je zdokonalit. Tím spíše, že tento jev není dočasný, ale že je to zcela význačná vývojová tendence, a to pozitivní.

Socialistické sídliště

Tak, jak je stírán rozdíl mezi dělníkem a rolníkem, tak je současně postupně stírán i rozdíl mezi městem a vesnicí.

Jsme na výstavbu nových socialistických venkovských sídlišť dostatečně teoreticky a technicky připraveni? Máme ucelenější představu o příští socialistické vesnici? Združstevňování se v Československu blíží svému konci, dokonce se tu a tam již družstva spojují nebo kooperují — a my teprve přemýšlíme o tom, jak uspořádat

soustavu hospodářských budov, kulturních center, veřejných služeb, co může sloužit pro jednu osadu nebo vesnici a čeho může být využito dvěma, třemi i více vesnicemi. Nejde jistě o nepružný plán — vždyť naše družstva se probíjejí celou škálou různých stupňů kooperace, a těmto stupňům musí odpovídat i výstavba. Nemohou to být pevnosti, které nelze rozšiřovat, přemísťovat a upravovat. Stále je třeba mít na paměti, že družstva jsou ve vývoji, a že relativní stabilizace nastane až v jejich nejvyšších vývojových stupních. Ale o těchto problémech je třeba uvažovat, a to nejen z toho hlediska, kolik stojí ustájení jednoho dobytčete, ale také z hlediska, jak uspořádání budov a provozoven usnadní práci družstevníkům a jak se v nich bude rozvíjet duch přátelského soužití, jak usnadní společenský a kulturní život, kolik radosti přinese pracujícím člověku. Kdo má dát urbanistům a architektům směr? Zjistěte, že i zemědělská věda a rolníci, kteří mají představu nejen o potřebách zemědělské velkovýroby, ale i o potřebách člověka v nastávajících letech, kdy se budeme blížit komunistickému uspořádání výroby a života.

Tím ovšem není řečeno, že zemědělská výroba nebude mít specifický charakter, a že tento charakter nevtiskne i ráz převážně zemědělskému sídlišti. To je dáno již biologickou povahou zemědělství, jeho prostorovým uspořádáním, složitou vázaností mezi rostlinnou a živočišnou výrobou, závislostí na počasí, způsobem použití mechanizace (stroje jdou zpravidla za produkty do polí, místo aby surovina šla do stabilního stroje), významem, který hrají v zemědělské výrobě ekonomické a společenské aspekty. Tyto zvláštní podmínky, zejména v přechodném údobí, kdy industrializace zemědělské výroby nemůže ještě být tak pronikavá, hrají velkou úlohu a je třeba je studovat a pak radit, jak dosahovat co nejvyšší účinnosti při rozšiřování a prohlubování socialistických vztahů v zemědělství.

Poslání vědy a techniky

Zvláštní poslání vědy a techniky, a ve vesnickém prostředí mimořádný význam plynulého přenášení výsledků zemědělské vědy do praxe, potřeba co nejužšího sepětí zemědělské vědy a zemědělského školství s výrobou a životem, problémy vhodných metod zemědělského poradnictví a zemědělské propagace, organizace a metody odborného a politického školení, činnost společenských a zvelebovacích organizací — to vše musí zajímat výzkum, od něhož je pak třeba očekávat, že učiní vědecký rozbor účinnosti institucí a metod, které šíří nejen pokrokové výrobní metody, ale i socialistickou morálku, občanskou výchovu a světový vědecký názor.

Kultura jako pomocnice socialistické přestavby

Sociální a zejména kulturní fond jednotných zemědělských družstev je hmotným zdrojem nového rozmachu kultury na našich vesnicích. Výzva strany, aby se bohatě rozproužil kulturní život i v družstvech, byla mocnou iniciativou k zakládání kulturních klubů JZD a k zaměření osvětových besed k rozvoji kulturní práce v JZD. Vznikají pokusnické kroužky při kulturních klubech, oživuje se stará tradice ochotnických divadel, tanečních a pěveckých souborů, zakládají se fotografické a filmové kroužky, pořádají se rekreační i vzdělávací zájezdy, zvou se umělci do JZD, jezdí se do profesionálních divadel, pořádají se nejen taneční zábavy, ale také taneční hodiny, stavějí se kulturní domy nebo alespoň kulturní jizby, opravují se hřiště a stavějí koupaliště, rozvíjí a obnovuje se sportovní činnost, zkrášlují se veřejná prostranství i vzhled domů a zahrádek, dláždí se chodníky, uvažuje se o pronikavé hygienizaci vesnice a někde nejen uvažuje, ale již se přistoupilo k plánu ozdravení obce (přestavba hnojišť, záchodů, studní, stavba vodovodů, kanalizace, sprch do zemědělských provozoven atd.). To vše se dnes rozvíjí a úspěchy všech

těchto akcí, jejichž cílem je socialistická integrace vesnice, záleží na účinnosti organizačních opatření a užitých metod. Kdo jiný se má těmito otázkami zabývat, než společenský výzkum vesnice? A kdo jiný má realizovat rady a pokyny na zvelebení společenského a kulturního života, než družstvo, státní statek, národní výbor a společenské organizace?

Organizace sociologického výzkumu

K rozboru situace, ke komplexnímu sociologickému výzkumu československé vesnice by nestačil poměrně malý Kabinet pro studium hospodářských a sociálních otázek v zemědělství při Československé akademii zemědělských věd (13 pracovníků), ani po splnutí se Zemědělským muzeem a historickým oddělením do Ústředí pro studium vývoje v zemědělství, které zahájí svou činnost 1. ledna 1960.*) Dovedli jsme si zajistit celou řadu spolupracovníků z řad filosofů marxistů, osvětových pracovníků, lékařů, agronomů, studentů vysokých škol atd. Jsou nám ovšem nápomocni i političtí pracovníci ze zkoumaných obcí a z okresu a ovšem i místní inteligence i funkcionáři národních výborů. Vbrzku nám budou napomáhat i pracovníci vlastivědných muzeí, od jejichž pomoci mnoho očekáváme.

Sociologický výzkum, který by se omezil jen na zjišťování názoru rolníků, který by pracoval jen s dotazníky nebo interviewy a neopíral se o objektivní fakta, jako jsou přírodní podmínky, zdatnost a dostatečný počet členů družstva, vybavení hospodářskými budovami, stroji, hospodářskými zvířaty, správné zaměření osevních postupů, celkové ekonomické, politické, kulturní a společenské podmínky v obci a v družstvu, výrobní a kulturní tradice atd., nutně by byl jen povrchním výzkumem, prostým prozkumem mínění na způsob Gallupova zjišťování názoru veřejnosti. Z takových povrchních prozkumů nelze dělat širokosáhlé závěry. Pod vlivem domácích nebo zahraničních událostí se mohou mínění a názory obrátit o 180° během několika dnů, ba hodin. Důležité jsou objektivní podmínky; z těch lze více usoudit než z nejpodrobnějších osobních dotazníků. Je to však cesta neskonale pracnější a zdlouhavější.

Náš výzkum probíhá ve dvanácti obcích, z nichž čtyři jsou na Slovensku. Pokusili jsme se o reprezentativní výběr tak, aby v počtu zkoumaných obcí byla zastoupena družstva a obce z pohraničí a z vnitrozemí, horská i nížinná, zámožná i chudá, rozvinutá i počínající, družstva zaměřená na obilnářství, zelinářství a na živočišnou výrobu — prostě ve dvanácti vybraných obcích a družstvech má být v kosce obsaženo celé československé zemědělství, aby výsledky výzkumu přibližně znázorňovaly stav, problémy i vývojové tendence v našem zemědělství. Ovšem ze dvanácti družstev není možno učinit obecně platné závěry, i když výzkum těchto obcí rozšiřujeme o povrchnější šetření z přibližně třiceti dalších obcí. Ale ani to nepostačuje. Čerpáme údaje a zkušenosti z tisku a z návštěv venkova.

Výzkum je komplexní, tj. probíhá v několika etapách. První etapa spočívá z letmé prohlídky a z rozhovorů s představiteli obce a strany. Do obce jsme přišli již s určitou představou o ní; byli jsme o výrobních a společenských podmínkách poučení z krajského, okresního i místního národního výboru. Druhou etapou je výzkum přírodních podmínek, zejména polohy, půdy, klimatu apod. Třetí etapou je agronomický rozbor a studium ekonomických podmínek. Čtvrtou etapou je studium demografických podmínek, pátou výzkum zdravotních, hygienických a výživovacích podmínek, šestou výzkum objektivních společenských a kulturních podmínek a sedmou etapou tvoří výzkum subjektivních podmínek, tj. interviewy s hlavami a členy rodin, a to jak družstevníků, tak osob stojících mimo družstvo. Neinterviewují se všechny rodiny, ale jen určitý počet vybraných typických rodin. Počet závisí na velikosti obce; u menších obcí je relativně větší počet tázaných než u obcí větších. Obce se zkoumají v relacích k širšímu prostředí, kde probíhá jen letmý prozkum.

*) Na Slovensku působí obdobná instituce ČSAZV, totiž Kabinet pro studium vývoje v zemědělství v Ivánce pri Dunaji, který úzce s námi spolupracuje.

Výzkum se koná podle základních metodických pokynů a podle dílčích metodik, kterých je celá řada. V posledních třech letech se Kabinet velmi pilně věnoval přípravě metodik a dosud není s touto prací u konce. Teprve z terénní práce poznáváme, na co bylo zapomenuto, co je nesprávné a co je zbytečné. Metodiky se dále zdokonalují na základě zkušeností při zpracovávání materiálu.

Výsledky komplexního výzkumu se zpracovávají trojím způsobem:

1. do monografií jednotlivých zkoumaných obcí a JZD (12);
2. do souhrnné práce o dvanácti zkoumaných obcích, jakožto obrazu československého zemědělství (s náležitým doplněním z celostátních údajů, zejména s daty, která poskytuje Státní úřad statistický, a údaji z nejrůznějších šetření);
3. do řady prací, které pojednávají o různých obecně důležitých problémech, např. do studie o problému zemědělské mládeže (předběžná práce o československé mládeži byla již uveřejněna a byla podkladem pro jednání o otázkách zemědělské mládeže v Národním shromáždění), do studie o postojích družstevního rolnictva k socialistické zemědělské výrobě, do studie o zemědělských ženách, do studie o prostorovém uspořádání jednotných zemědělských družstev z hlediska zdokonalení kulturní činnosti, do studie o otázkách ideologických přežitků atd., což jsou vesměs námi plánované výzkumné úkoly.

Je třeba ještě podotknout, že součástí naší metody výzkumné práce je i delší pobyt v jednotlivých obcích (tzv. zúčastněný výzkum). V této době pracujeme s rolníky na poli, ve stáji i v učtárně, v kulturním domě apod., prostě všude, kde probíhá činnost výrobní, organizační a kulturní. Každý z členů výzkumné skupiny má trvale přiděleno jedno družstvo, za jehož zevrubné poznání i zpracování ručí. Výzkumník je jakýmsi patronem tohoto družstva a stará se ovšem nejen o výzkum, ale pomáhá mu i jiným způsobem.

Výsledků výzkumu je využíváno opět trojím způsobem:

1. Předběžné výsledky jsou sdělovány družstvu, místní stranické organizaci, MNV a ONV. Včasné zákroky mohou přinést mnoho užitku a zachránit družstvo před ztrátami.
2. Jsou zpracovávány do zpráv a projednávány normálním oponentským řízením. Každá zpráva obsahuje závěr s doporučením, jak výsledku výzkumu prakticky využít. Zprávy jsou opět zasílány na uvedená již místa a navíc do ministerstva zemědělství a nejrůznějším institucím, kde mohou být s prospěchem využity.
3. Na základě zkušeností získaných z výzkumu i z jiného studia jsou pořádány různé aktivity a porady o naléhavých společenských a kulturních otázkách socialistického zemědělství a vesnice. Během tohoto roku se např. koná 21 takových aktivit, například o problému zemědělské mládeže, zemědělských žen, o problémech zemědělského školství, o otázkách zemědělského poradnictví, aktiv Československé akademie zemědělských věd k získání mladších spisovatelů pro trvalý kulturní patronát nad zkoumanými družstvy, aktiv o zemědělském filmu, o sportu na vesnici, o hygienických a zdravotních otázkách na vesnici, o nových formách lidové tvořivosti, o prostorovém uspořádání socialistické vesnice, o zkrášlování vesnic atd.

Účast přírodovědců, lékařů, kulturních pracovníků aj. přináší současně prospěch i těm institucím, v nichž dotyční spolupracovníci jsou trvale činní. Například výzkum výživy vesnického obyvatelstva v našich obcích sloužil Ústavu pro výživu lidu, podobně výzkum zdravotních a hygienických poměrů sloužil též zdravotním institucím, a kulturním institucím opět výzkum kulturních podmínek atd.

Jak je sociologický výzkum plánován, metodicky řízen, rozvíjen a kontrolován

Československá akademie zemědělských věd eviduje veškeré výzkumné úkoly z oboru zemědělství a lesnictví, proto též koordinuje veškerou výzkumnou činnost na úseku sociologického výzkumu v zemědělském prostředí v ČSR. V současné době

však sociologický výzkum vesnice probíhá převážně jen v naší Akademii a menší práce dělají etnografové a některé katedry marxismu-leninismu na vysokých školách a na Filosofickém ústavu Československé akademie věd. Očekává se, že i ostatní katedry marxismu-leninismu se budou věnovat této činnosti a zvýší tak spojení s politickou a společenskou praxí, což může přinést nesmírný prospěch jak výučbě marxismu-leninismu na vysokých školách, tak vědeckému bádání v oboru marxistické sociologie.

Československá akademie zemědělských věd krátce po svém založení ustavila Ústřední komisi pro studium sociálních a kulturních otázek v zemědělství, která má podobné poslání jako jednotlivé odbory Akademie: řídí vědeckou a odbornou činnost Ústředí pro studium vývoje v zemědělství, Kabinetu pro studium vývoje v Ivánce při Dunaji, Ústředí vědeckého a technického rozvoje v zemědělství, Ústřední zemědělské a lesnické knihovny a dokumentace a zabývá se sestavením plánu vědecké činnosti v dotyčných institucích i mimo ně, pořádá diskuse o sociálních, kulturních a hospodářsko-geografických otázkách, kontroluje plán vědeckých prací z naznačených oborů, provádí opoňentská řízení u dokončených výzkumů a konečně pořádá různé celostátní i mezinárodní konference. Předsedou Ústřední komise je člen odboru zemědělské ekonomiky, takže pracovníci z tohoto spřízněného oboru jsou plynule informováni o úkolech a činnosti Ústřední komise.

Rozsáhlou a diferencovanou činnost Ústřední komise nebylo by možno zastat v jednom odboru. Proto Ústřední komise zřídila řadu pracovních komisí, např. Komisi pro sociální otázky a hospodářskou geografii, Komisi pro dějiny zemědělství a lesnictví, Komisi pro zemědělské školství, Komisi pro preventivní péči o zdraví zemědělců, Terminologickou komisi, Knihovnickou a bibliografickou komisi, Pracovní skupinu pro zemědělské poradenství, Pracovní skupinu pro zemědělský film atd. Předsedové těchto komisí a někteří další významní pracovníci (historici a osvětoví pracovníci, filosofové atd.) jsou členy Ústřední komise. Místopředsedou Ústřední komise je vedoucí odboru zemědělské propagace ministerstva zemědělství, což se jeví jako velmi účelné opatření, aby teoretické otázky z oboru zemědělské propagace byly diskutovány na půdě Akademie a vracely se odtud ujasněny do praxe.

Ústřední komise uspořádala loni v říjnu celostátní symposion o úkolech a metodách společenského výzkumu z hlediska rozvoje kulturní činnosti na vesnici. Tohoto symposia se zúčastnilo kolem 100 předních pracovníků z oboru společenských věd a zemědělských pracovníků a v padesáti velmi cenných referátech a diskusních příspěvcích byla vyjasněna problematika marxistického společenského výzkumu, odmítnuta buržoazní sociologie a vytyčeny cesty dalšího společenského výzkumu. V září letošního roku se konalo II. symposion Ústřední komise v zámku Smolenici na Slovensku na téma: „Rozšiřování a prohlubování socialistických vztahů v zemědělství pomocí ideologické, kulturní a jiné společenské činnosti“, které jednalo o třech kategoriích otázek: o ideologických, kulturně politických a metodologických otázkách. Tímto symposiem odpovídá naše Akademie na výzvu strany, aby veškeré kulturní instituce byly nápomocny v úsilí dovršit kulturní revoluci na vesnici.

Z á v ě r

Československé zemědělství si vytyčilo úkol, že v příštích sedmi letech v hlavních výrobcích dostihne a v některých i předstihne nejvyspělejší kapitalistické státy s intenzivní zemědělskou výrobou. Je to úkol nejen pro odborníky z oboru rostlinné výroby, pracovníky z oboru zootechniky a veteriny, ale také pro pracovníky společenských věd, ba možno říci, že je to úkol, na jehož splnění se musí podílet celý národ. Zemědělství pracovníci se často domnívají, že problémy zemědělské výroby a vesnice mohou úspěšně řešit jen zemědělství odborníci a zemědělská věda. Avšak ve sdružování příbuzných a někdy i velmi vzdálených věd k řešení konkrétních úkolů leží budoucnost vědy, tj. v kolektivní práci vědců nejrůznější specializace, i když

земědělství vědeckí pracovníci sami budou práci usměrňovat k vytčenému cíli, protože půjde o zemědělství a o vesnici.

Důsledně si však musíme uvědomovat, že ani práce zemědělských vědců není samoučelná, že vysoký stupeň mechanizace, chemizace, důmyslné způsoby přípravy půdy, zušlechťování rostlin a zvířat atd., a v důsledku toho vysoké výnosy, užitočnost a dobré hospodářské výsledky nejsou cílem, ale prostředkem k utvrzení socialistického zřízení. To je pak základní podmínkou k tomu, aby zemědělec nemusel od východu slunce do jeho západu pracovat do úpadu, jen aby si zaopatřil nejelementárnější životní potřeby (jako tomu ještě donedávna bylo u drobných rolníků a zemědělských dělníků), ale aby mu zbylo ještě dosti času k dalšímu vzdělávání, k zdokonalování jeho výrobní schopnosti, k prohlubování a ujasňování jeho pohledu na svět, k třibení rozumu a citu, k poznání krásy i složitosti života. Cílem je zvýšení životní úrovně, kulturnější život.

„Všestranný rozvoj člověka v politickém a morálním ohledu, jeho duševních a fyzických vlastností vůbec, zvýšení jeho materiální a kulturní úrovně zasluhuje plného soustředění našeho úsilí,“ řekl člen politického byra a tajemník ÚV KSČ soudruh Hendrych na celostátním aktivu vědeckých pracovníků - komunistů v roce 1958. Za tento program se staví zemědělská věda bezvýhradně.

Tento konečný motiv nás také vedl k tomu, abychom započali studovat sociální a kulturní otázky na vesnici, uvědomovali si rozdíl mezi cílem a současnou skutečností a řekli všem, jimž záleží na odstranění dosavadních ještě rozdílů mezi městem a vesnicí, co je třeba učinit, aby cesta k tomuto cíli byla co nejkratší.

O необходимости исследования общественных отношений на селе

В докладе, представленном на пленарной сессии Германской Академии Сельскохозяйственных Наук, автор рассматривал необходимость социологического исследования села и сельскохозяйственной среды. Коренные изменения, наступившие в порядке социалистической перестройки нашего хозяйства и всего общественного и культурного строя, отражаются и в сознании и взглядах земледельцев. Если бы этот процесс изменений и воздействия различных влияний на сознание народа был предоставлен самотеку, то он основательно запаздывал бы и таким образом тормозил строительство социалистического общества на селе. Это также отрицательно отражалось бы и на сельскохозяйственном производстве.

Для того, чтобы изучать это положение и предлагать ответственным органам наиболее целесообразные методы для распространения научного мировоззрения, для ведения практической-деловой и политической пропаганды, внедрения научного и технического прогресса и развертывания общественной и культурной жизни на селе, необходимо знать объективные и субъективные условия, в которых живет и работает крестьянин, а именно крестьянин — член единого сельскохозяйственного кооператива.

Чехословацкая Академия Сельскохозяйственных Наук (Исследовательский центр по изучению развития сельского хозяйства), после предварительной теоретической проработки и составления методик марксистского социологического исследования, приступила к изучению 12 чехословацких сел (в чешских областях и в Словакии). Эти села расположены в областях с разными природными и производственными условиями и дают самые различные результаты производственной деятельности. В них изучаются не только типичные общественные отношения, но также все, что обуславливает эти отношения, т. е. природные, политические, хозяйственно-агрономические, исторические, санитарно-гигиенические и культурные условия и т. п.

Результаты этих исследований обрабатываются в трех видах: в виде монографий об отдельных селах и единых сельскохозяйственных кооперативах, в виде сводной обобщающей работы о всех 12 селах и единых сельскохозяйственных кооперативах (опыт изложения социально-экономического развития чехословацкого сельского хозяйства и единых сельскохозяйственных кооперативов, поскольку это развитие отражается в этих типичных отобранных селах и единых сельскохозяйственных кооперативах) и, наконец, результаты исследований обрабатываются с тем, чтобы они служили основой для проведения некоторых актуальных соци-

логических обследований в чехословацкой селе; изучается вопрос сельской молодежи и рабочей силы в сельском хозяйстве, вопрос женщин на селе — представляющих до сих пор еще неиспользованный полностью резерв рабочей силы — как в чисто рабочем, так и в культурном отношении и с точки зрения чехословацкой сельскохозяйственной политики; далее изучается отношение крестьян к переходу деревни на путь социализма и, наконец, общее оформление села с точки зрения оптимальных условий развития общественной и культурной жизни.

Для осуществления методического руководства социологическим исследованием Чехословацкая Академия Сельскохозяйственных Наук создала специальное учреждение, подобное секциям Академии, — Центральную комиссию по культурным и социальным вопросам на селе. В этой комиссии и в ряде ее подкомиссий рассматриваются социальные, культурные и просветительно-пропагандные вопросы, поскольку они касаются села и сельскохозяйственной среды, далее вопросы сельскохозяйственной пропаганды и консультационной работы, методы внедрения достижений науки в практику сельского хозяйства, тенденции развития чехословацкого сельского хозяйства в прошлом и в настоящем и т. д. Эта Центральная комиссия организовала 23—25 июля с. г. Конференцию о характере и задачах сельскохозяйственных наук и об их связи с практикой сельского хозяйства (на этой конференции присутствовали и делегаты дружественных стран). В октябре месяце прошлого года Центральная комиссия устроила первый симпозиум, посвященный задачам и методам исследования общественных отношений на селе с точки зрения развития культурной деятельности (о работах этого симпозиума был издан специальный сборник). В сентябре 1959 г. состоялся второй симпозиум, рассматривавший вопросы расширения и углубления социалистических отношений в сельском хозяйстве.

На этом симпозиуме были представлены полученные до настоящего времени результаты социологических исследования и обследований, которые были проведены Чехословацкой Академией Сельскохозяйственных Наук, а также ряд значительных по своему содержанию докладов из области изучения деревни с позиций исторического материализма.

Автор считает социологическое исследование работой, сопровождающей и дополняющей изучение экономических условий, и придает этому исследованию решающее значение в настоящее время, когда жизненные потребности социалистического сельского хозяйства требуют участия в культурной революции.

Über die Notwendigkeit der gesellschaftlichen Forschung des Dorfes und des landwirtschaftlichen Milieus

Der Verfasser befaßte sich in seinem anläßlich der Plenarsitzung der Deutschen Akademie der Landwirtschaftswissenschaften gehaltenen Vortrag mit der Notwendigkeit der gesellschaftlichen Forschung des Dorfes und des landwirtschaftlichen Milieus. Große Änderungen, welche in dem sozialistischen Umbau unserer Wirtschaft und aller gesellschaftlicher und kultureller Institutionen — vor allem in den Produktionsbeziehungen — eintraten, widerspiegeln sich in der Gesinnung und Einstellung der Bauern. Sollte dieser Prozeß der Änderung und Beeinflussung der Gesinnung des Volkes der Willkür überlassen werden, würde sich derselbe gefährlich verspäten und würde auf diese Weise den Aufbau der sozialistischen Gesellschaft am Dorf hemmen. Dies würde sich auch auf die landwirtschaftliche Produktion negativ auswirken.

Um diesen Stand und diese Entwicklung verfolgen zu können und um den kompetenten Stellen die geeignetsten Methoden der Verbreitung der wissenschaftlichen Weltanschauung, der fachlichen und politischen Propagation, der Einführung des wissenschaftlichen und technischen Fortschrittes und der Entfaltung des gesellschaftlichen und kulturellen Lebens am Dorf vorschlagen zu können, ist es dringend notwendig, die objektiven und subjektiven Bedingungen, unter welchen der Bauer, namentlich der Genossenschaftsbauer, lebt und arbeitet, zu kennen.

Die Tschechoslowakische Akademie der Landwirtschaftswissenschaften (Zentrale für das Studium der Entwicklung in der Landwirtschaft) begann nach einer vorangehenden theoretischen Arbeit und Zusammenstellung von Methodiken der marxistischen gesellschaftlichen Forschung mit einem Studium in 12 tschechoslowakischen Dörfern (in den böhmischen Ländern und in der Slowakei). Diese Dörfer

sind in Gebieten mit verschiedensten Natur- und Produktionsbedingungen gelegen und weisen die verschiedensten Produktionsergebnisse auf. Hier werden nicht nur die typischen gesellschaftlichen Beziehungen studiert, sondern auch alles, was diese Beziehungen bedingt, d. h. die natürlichen, politischen, ökonomisch-agronomischen, historischen, gesundheitlichen, kulturellen Bedingungen u. ähnl.

Das Ergebnis dieses Studiums wird auf dreierlei Weise bearbeitet werden: als Monographie der einzelnen Gemeinden und Genossenschaften, als eine zusammenfassende Arbeit über 12 Gemeinden und Genossenschaften (d. i. ein Darstellungsver-such der sozio-ökonomischen Entwicklung der tschechoslowakischen Landwirtschaft, wie sie sich in dieser repräsentativen Auswahl der Gemeinden und Genossenschaften abspiegelt) und schließlich als eine Basis für das Studium einiger aktueller gesellschaftlicher Forschungen über das tschechoslowakische Dorf, z. B. die Landjugend und die Arbeitskräfte in der Landwirtschaft, die Fragen der Landfrauen, die bisher eine nicht voll ausgenützte Reserve in bezug auf die Arbeit, Kultur und Politik der tschechoslowakischen Landwirtschaft darstellen, die Einstellung der Bauern zur Sozialisierung, die Raumgestaltung des Dorfes vom Gesichtspunkt der optimalen Entfaltung des gesellschaftlichen und kulturellen Lebens usw.

Die Tschechoslowakische Akademie der Landwirtschaftswissenschaften schaffte für die methodische Führung der gesellschaftlichen Forschung eine spezielle Institution auf die Art einer Akademie-Sektion unter der Benennung „Zentralkommission für soziale und kulturelle Fragen in der Landwirtschaft“. In dieser Kommission und in einer Reihe ihrer Subkommissionen werden soziale, kulturelle und Volksaufklärungsfragen behandelt, sofern dieselben das Dorf und das landwirtschaftliche Milieu betreffen, weiter die landwirtschaftliche Propagation und Beratungswesen, die Methoden der Einführung wissenschaftlicher Ergebnisse in die Praxis, die Entwicklungstendenzen der tschechoslowakischen Landwirtschaft in der Vergangenheit und Gegenwart usw. Diese Zentralkommission veranstaltete in den Tagen vom 23. bis 25. Juli dieses Jahres eine Konferenz über den Charakter und über die Aufgaben der Landwirtschaftswissenschaften und deren Verbindung mit der landwirtschaftlichen Praxis (unter Anwesenheit von Delegaten aus befreundeten Ländern); die Zentralkommission veranstaltete im Vorjahr im Oktober das erste Symposium über die Aufgaben und Methoden der gesellschaftlichen Forschung vom Gesichtspunkt der Entwicklung der kulturellen Tätigkeit am Dorf (eine spezielle Sammel-schrift über diese Beratung wurde herausgegeben); im September 1959 wurde das zweite Symposium über die Verbreitung und Vertiefung der sozialistischen Beziehungen in der Landwirtschaft abgehalten. Bei diesem Symposium wurden die vorläufigen Ergebnisse der gesellschaftlichen Forschung, die von der Tschechoslowakischen Akademie der Landwirtschaftswissenschaften durchgeführt werden und eine Reihe von bedeutenden Referaten im Fachbereich des historischmaterialistischen Studiums des Dorfes vorgetragen.

Der Verfasser hält die gesellschaftliche Forschung für ein Begleit- und Ergänzungstudium der ökonomischen Bedingungen und legt derselben eine entscheidende Bedeutung bei, besonders in der Gegenwart, wo die Forderung einer kulturellen Revolution direkt aus den Existenzbedürfnissen der sozialistischen Landwirtschaft hervorgeht.

NĚKOLIK POZNÁMEK K POUŽÍVÁNÍ „OBILNÍ JEDNOTKY“ PŘI ZJIŠŤOVÁNÍ PRODUKCE A PRODUKTIVITY PRÁCE V ZEMĚDĚLSKÝCH ZÁVODECH

Несколько замечаний к вопросу применения «зерновых единиц» при определении продукции и производительности труда в сельскохозяйственных предприятиях

Einige Bemerkungen zur Verwendung der „Getreideeinheit“ bei der Ermittlung der Produktionsleistung und Arbeitsproduktivität von Landwirtschaftsbetrieben

Kandidát ekonomických věd inž. František KUBÁT
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV, Praha

Úvod

Výsledkem výrobní činnosti lidí ve výrobním procesu je vyrobená produkce. Podle jejího objemu a kvality je také výrobní proces v každé výrobní jednotce posuzován a hodnocen. Má-li ovšem toto hodnocení podat nezkreslený obraz, je bezpodmínečně třeba, aby se opíralo o správný a pokud možno co nejpřesnější způsob výpočtu produkce. Tento požadavek je zvláště naléhavý při zjišťování produkce v zemědělských závodech, kde se vyrábí řada výrobků různých druhů, kvality i různého způsobu jejich dalšího použití.

Zjišťování produkce v zemědělských závodech nečiní obtíž, jde-li o oddělené sledování produkce jednotlivých výrobků, kde s úspěchem používáme naturální metody, která ve fyzických jednotkách

(v kg, l, ks) nejlepším způsobem podchytí objem výroby u každého jednotlivého produktu. Obtíže však vyvstávají okamžitě, jakmile chceme vyjádřit celkovou produkci, neboť zde jsme před problémem, jaké měrné jednotky použít, na jakého společného jmenovatele produkty převádět, abychom mohli nejrozličnější druhy produktů počítat.

Způsobů souhrnného vyjadřování produkce zemědělského závodu je celá řada. V poslední době k nám z východního i ze západního Německa proniká jeden ze způsobů vyjadřování produkce v tzv. pomocných jednotkách — způsob vyjadřování produkce v obilních jednotkách. Účelem této studie je bližší posouzení tohoto způsobu, kritické zhodnocení jeho předností i nedostatků.

Vlastní práce

Hlavním nedostatkem naturálního vyjádření produkce je nemožnost postihnout celkovou produkci zemědělského závodu, neboť produkce různých druhů výrobků se nedá v naturálních jednotkách počítat. Metoda obilních jednotek se snaží tento nedostatek odstranit a vyjádřit v sobě společného jmenovatele, v němž, podle jednotného klíče, by na výživnou hodnotu obilí byly převáděny všechny v zemědělském závodě vyrobené produkty.

Přepočítání na obilní jednotky vychází z obsahu živin různých výrobků, přičemž za základ se bere obsah škrobových jednotek. Bílkoviny, které mají zvláštní význam pro výživu lidí a zvířat, jsou přepočteny na škrobové jednotky pomocí koeficientu, činícího 2,5 násobku množství bílkovin. Základním produktem jsou obiloviny (proto název obilní jednotky), u nichž obsah škrobových jednotek byl stanoven rovný 1, a podle poměru obsahu přepočítaných škrobových jednotek

u ostatních produktů jsou stanoveny koeficienty obilních jednotek všech rostlinných výrobků. U těch výrobků, které neslouží lidské výživě nebo výživě zvířat, jsou jejich přepočtové koeficienty odvozeny ze srovnání s jinými plodinami, které mají podobné půdní nebo pracovní nároky.

Živočišné výrobky, u nichž rovněž nelze učinit ohodnocení podle obsahu škrobových jednotek, se přepočítávají na obilní jednotky podle potřeby krmiv nutných pro jejich produkci, tzn. podle obsahu přepočítaných škrobových jednotek v potřebných krmivech.

U nás se použití této ani jiných podobných metod v širším měřítku neužalo. I když nelze popřít jejich určitý význam, spočívající v možnosti souhrnného vyjádření různorodé a v naturálních jednotkách nesrovnatelné produkce, je třeba vidět, že metoda vyjadřování produkce v pomocných jednotkách má celou řadu vážných nedostatků. Obilní jednotky, kalorická hodnota ani jiné pomocné jednotky nemohou vyjadřovat užitou hod-

notu všech zemědělských výrobků, zejména některých výrobků určených jako surovina pro průmysl. To proto, že jednotlivé, v zemědělství vyráběné produkty mají různou, navzájem odlišnou kvalitu nebo jejich produkci lze těžko pomocnými jednotkami na celkovou produkci převádět. Pomocí obilních jednotek je zcela nemožný převod vyrobených užitných hodnot v tzv. nezemědělské činnosti. Jak známo, rolníci, družstevníci a pracovníci státních statků při své pracovní činnosti nevyrábějí jen zemědělské výrobky, ale v rámci přidružené výroby i jiné výrobky. Kromě toho dělají různé opravářské práce na hospodářských budovách, strojích, náradích apod., čímž vytvářejí rovněž nové hodnoty, které je nutno při zjišťování produkce a produktivity práce brát v úvahu.

Ostatní výroba má pro každý zemědělský závod velký význam, neboť napomáhá všestrannému rozvoji základní, tj. zemědělské výroby a vytváří předpoklady k plnému a celoročnímu využití pracovních sil a výrobních prostředků v zemědělském závodě.

I. Hrubá zemědělská produkce JZD „M“ v obilních jednotkách

Výrobek	Koeficient obilních jednotek	Vyrobeno q	Počet obilních jednotek celkem	Počet obilních jednotek na 1 ha z. p.
obiloviny	1,00	3434,00	3434,00	10,1
luštěniny jedlé	1,20	45,20	54,00	0,2
směska luštěnino-obilná	1,20	20,60	25,00	0,1
řepka	2,00	41,00	82,00	0,2
brambory	0,25	4245,00	1061,00	3,1
cukrovka	0,25	1405,00	351,00	1,0
krmná řepa	0,10	642,00	64,00	0,2
semeno jetelové	5,00	8,67	43,00	0,1
cukrovka semenačka	3,00	14,00	42,00	0,1
jetel a jetelotráva na semeno	0,14	4680,00	655,00	1,9
pícniny směsky na zeleno	0,14	6479,00	907,00	2,7
chrást	0,10	850,00	85,00	0,2
kukuřice na siláž	0,14	1460,00	204,00	0,6
seno jetelové	0,50	1496,00	748,00	2,2
seno luční	0,40	2255,00	902,00	2,7
sláma krmná	0,15	2075,00	311,00	0,9
sláma stelivová	0,10	3210,00	321,00	0,9
rostlinná výroba celkem			9289,00	27,2
skot	6,00	198,14	1189,00	3,5
prasata	5,00	282,13	1411,00	4,2
drůbež	6,00	12,40	74,00	0,2
koně	7,00	5,10	36,00	0,1
mléko 100 l	0,75	1519,00	1139,00	3,3
vejce 100 ks	0,25	765,71	191,00	0,6
živočišná výroba celkem			4040,00	11,9
hrubá zemědělská produkce			13 329,00	39,1

Užitné hodnoty, vyrobené v ostatní výrobě, tj. v nezemědělské výrobě, nelze obilními ani jinými pomocnými jednotkami podchytit. Proto také mohou pomocné smluvené jednotky vyjadřovat souhrnné ukazatele produkce a produktivity práce jen nepřesně a neúplně.

Dalším a velmi vážným nedostatkem této metody je skutečnost, že obilní jednotky vyjadřují užitou hodnotu produkce velmi nepřesně, neboť všechny výrobky jsou převáděny na jeden a týž druh užitné hodnoty, ač tato je u jednotlivých výrobků zcela odlišná. (Užitná hodnota ječmene je zcela rozdílná od užitné hodnoty brambor, cukrovky apod.).

O správnosti uvedeného tvrzení nás nejlépe přesvědčí propočet hrubé produkce v obilních jednotkách jako jednoho z nejčastěji používaných způsobů pomocných jednotek (tab. I).

Hrubá zemědělská produkce, propočítaná metodou hrubého obratu a vyjádřená v obilních jednotkách, činila v roce 1956 u JZD „M“ 13 329 obilních jednotek, z čehož 4040 obilních jednotek připadalo na produkci živočišné výroby.

Z celkové produkce obilních jednotek připadalo však zároveň 5592 obilních jednotek na vlastní krmiva, spotřebovaná v živočišné výrobě. Odečteme-li tuto spotřebu vlastních krmiv od celkové produkce živočišné výroby, obdržíme zápornou produkci 1552 obilních jednotek živočišné výroby. (Obdobně tomu bylo u JZD „M“ i v předcházejícím roce, kdy po odpočtu 5389 obilních jednotek vlastních krmiv dosáhla produkce živočišné výroby záporné produkce — 1510 obilních jednotek živočišné výroby).

Výpočtem záporné produkce živočišné výroby docházíme ovšem k paradoxnímu zjištění, že pracovníci v tomto odvětví nevytvořili svou práci vůbec žádné hodnoty, ba naopak, že svou práci znehodnotili výsledky zhmotnělé práce, ztělesněné ve výrobních prostředcích (v našem případě výsledky práce zhmotnělé ve vlastních krmivech).

K vysvětlení a zdůvodnění této skutečnosti (která byla se zcela stejným výsledkem ověřena ještě na několika dalších JZD) se naskýtají další alternativy. Buď:

1. naše propočty jsou neúplné a hrubě zkreslené, nebo

2. u družstev, vlivem špatné krmné techniky dochází k ne hospodárnosti při spotřebě krmiv, nebo

3. diferencí mezi hrubou živočišnou produkcí a spotřebou krmiv (které by se s ohledem na konstrukci obilních jednotek měly navzájem rovnat) jsou ovlivně-

ny nedostatky vlastní metody vyjadřování hrubé produkce v obilních jednotkách.

ad 1. Přesnost výpočtů je vázána jednak na způsob a kvalitu evidence ve sledovaném družstvu, jednak na vlastní metodiku propočtů. Pokud jde o závislost na družstevní evidenci, je nutné zde zdůraznit, že v našem případě jde o družstvo, kde prvotní i účetní evidence je ve velmi dobrém stavu, nehledě ani na skutečnost, že ve sledovaném JZD „M“ koná Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky ČSAZV v Praze již po několik roků výzkum vlastních nákladů jednotlivých produktů a že veškeré statistické a účetní doklady jsou pracovníky ústavu kontrolovány a ověřovány. Pokud by snad přece jen došlo k určitým nesrovnalostem, jsou tyto prakticky možné jen v neúplném podchytení spotřeby vlastních krmiv, což by ovšem v našem propočtu zápornou produkci živočišné výroby ještě více zvětšovalo.

Jinak je tomu u vlastní metodiky propočtu. Zde se dopouštíme vědomé chyby tím, že od hrubé produkce živočišné výroby odečítáme spotřebu vlastních krmiv, přičemž neuvažujeme nutné ztráty, vzniklé skladováním. Abychom tuto chybu odstranili, je nutno od celkové hrubé spotřeby vlastních krmiv tyto ztráty odečíst! K odpočtu, který je uveden v tabulce II, jsme použili „směrných norem mank na období 1956—60“, vydaných ministerstvem zemědělství 26. června 1956. Ztráty uvádíme podle norem ve třech alternativách, v minimálním, v průměrném a v maximálním množství (tab. II).

Vezmeme-li v úvahu skladovací ztráty, pak se celková spotřeba vlastních krmiv sníží o 165—197 obilních jednotek. To znamená, že ve skutečnosti můžeme při maximálních ztrátách počítat se spotřebou jen 5395 obilních jednotek vlastních krmiv. Z uvedeného je zřejmé, že odpočtem ztrát se celková spotřeba vlastních krmiv sníží; snížení je však malé a neovlivní podstatně zápornou produkci (pokles z 1552 na 1355 obilních jednotek) živočišné výroby. Z této skutečnosti ovšem zároveň vyplývá, že nezapočítání skladovacích ztrát nebylo hlavní a nejdůležitější příčinou záporných výsledků propočtů.

ad 2. Aby bylo možno posoudit situaci v hospodaření s krmivem v JZD „M“, byla ve sledovaném družstvu vypracována podrobná bilance potřeby a spotřeby krmiv.

S ohledem na stavy dobytka a na jeho užitkovost činila u JZD „M“ v roce 1956 celková potřeba živin 62 256 kg stravitelných bílkovin a 706 030 ovesných jednotek.

II. Spotřeba vlastních krmiv a skladovací

Druh krmiv	Množství <i>q</i>	Obilní jednotky	
		přepočítací koeficient	celkem
pšenice	53,12	1,00	53
žito	134,69	1,00	135
ječmen	284,20	1,00	284
oves	457,40	1,00	457
hrách	12,49	1,20	15
cukrovka	50,00	0,25	13
brambory	1 790,77	0,25	448
krmná řepa	642,00	0,10	64
zelená píce	10 619,00	0,14	1487
chrást	850,00	0,10	85
siláž (směska, kukuřice)	2 000,00	0,14	280
seno luční	2 189,00	0,40	876
seno jetelové	1 292,00	0,50	646
mléko plnotučné (100 l)	151,00	0,75	113
mléko odstředěné (100 l)	164,00	0,20	33
sláma krmná	2 075,00	0,15	311
sláma stelivová	2 920,00	0,10	292
celkem			5592

Porovnáme-li tuto potřebu se skutečnou spotřebou vlastních krmiv, pak spotřeba živin vlastních krmiv činila 51 319 kg stravitelných bílkovin a 686 712 ovesných jednotek. To znamená, že vlastní krmiva nestačila na úhradu potřeby, neboť uhradila jen 82,4 % potřeby stravitelných bílkovin a 97,2 % potřeby ovesných jednotek.*)

Při posuzování hospodaření s krmivy v JZD „M“ je nutno zdůraznit, že v našich propočtech není vůbec uvažován nákup krmiv a u spotřeby vlastních krmiv jde o hrubou spotřebu bez odpočtu ztrát při uskladnění. V případě, že bychom spotřebu vlastních krmiv snížili o ztráty při uskladnění, pak by se ve sledovaném družstvu projevil ještě větší nedostatek vlastních krmiv k úhradě potřeby živin v živočišné výrobě.

Z uvedených skutečností je zřejmé, že v JZD „M“ nejenže nedošlo k překrmování (jde o celkový, celoroční stav), ale že vlastní produkce krmiv nestačila zajistit ani plnou úhradu jejich potřeby v živočišné výrobě. Z toho vyplývá, že v JZD „M“ nedocházelo v roce 1956 k překrmování a k plýtvání krmiv (máme na mysli jen vlastní krmiva), a že tudíž

*) Celková potřeba krmiv, tzn. včetně spotřeby krmiv nakoupených, byla ovšem podstatně vyšší a překročila potřebu u bílkovin o 17,7 % a u ovesných jednotek o 5,1 %.

překrmování dobytka ani nemohlo mít vliv na záporný výsledek našich propočtů.

ad 3. Spotřeba krmiv (vlastních i nakoupených) a hrubá produkce živočišné výroby, by se měly — s ohledem na konstrukci obilních jednotek — navzájem rovnat! Příčinu diferencí je tudíž nutno hledat i v samotné metodě výpočtu a vyjadřování hrubé produkce v obilních jednotkách, ve vzájemných relacích přepočítacích koeficientů obilních jednotek živočišných výrobků i spotřebovaných krmiv.

Podrobíme-li z tohoto hlediska metodu vyjadřování hrubé produkce v obilních jednotkách podrobnějšímu zkoumání, zjistíme několik závažných nedostatků, a to jak metodologického, tak i technického rázu.

Z metodologického hlediska jde především o neekvivalentní zápočet spotřebovaných krmiv a produkce. Tak např. značná část spotřebovaných krmiv jde na úhradu energie spotřebované při potažní práci tažných koní a volů. Této spotřebě krmiv však neodpovídá v živočišné výrobě žádná produkce, neboť spotřeba energie na potažní práci není podle dosavadní metodiky v obilních jednotkách zjišťována. Spotřeba krmiv u tažných koní je značná a silně ovlivňuje konečný záporný propočet. V roce 1956 činila spotřeba vlastních krmiv u tažných koní v JZD „M“ 530 obilních

Ztráty v %			Ztráty v obilních jednotkách		
minimální	průměrné	maximální	minimální	průměrné	maximální
0,30	0,90	1,50	0,08	0,24	0,40
0,30	0,90	1,50	0,20	0,61	1,01
0,30	0,90	1,50	0,43	1,28	2,13
0,30	0,90	1,50	0,69	2,06	3,43
0,15	0,22	0,30	0,01	0,01	0,02
—	5,00	10,00	—	0,31	0,62
10,00	12,50	15,00	22,38	27,98	33,58
10,00	10,00	10,00	3,21	3,21	3,21
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
12,00	17,00	22,00	16,80	23,80	30,80
8,00	8,00	8,00	70,05	70,05	70,05
8,00	8,00	8,00	51,68	51,68	51,68
			165,53	181,23	196,93

jednotek, což znamená více jak 10 % celkové spotřeby vlastních krmiv v živočišné výrobě. Této spotřebě krmiv neodpovídá při našich propočtech zcela žádná produkce v živočišné výrobě, i když práce potahů spolupůsobí při vytváření nové hodnoty.

Do hrubé produkce živočišné výroby, vyjadřované v obilních jednotkách není započítána produkce chlévské mrvy, což celkový objem živočišné produkce pochopitelně značně snižuje. (Pro produkci chlévské mrvy není vůbec v obilních jednotkách stanoven přepočítací koeficient.) Na druhé straně jsou stanoveny přepočítací koeficienty pro stelivovou slámu, která je započítána do spotřeby vlastních krmiv a zvyšuje opět diferenci mezi spotřebou krmiv a vyrobenou živočišnou produkcí.

Po technické stránce byly přepočítací koeficienty obilních jednotek u živočišných výrobků konstruovány na základě jejich reprodukční hodnoty (na základě krmné hodnoty spotřebovaných krmiv). Přepočítací koeficienty byly přitom stanoveny často bez ohledu na různou kvalitu spotřebovovaných krmiv, takže nemohou postihovat ani rozdílnou krmnou techniku. V důsledku toho dochází při praktickém použití přepočítacích koeficientů k velkým diferencím, jak je zřejmé z dále uvedeného příkladu.

Na průměrnou denní produkci šest litrů mléka, je podle našich krmných norem

potřeba kolem 0,055 kg stravitelných bílkovin. Tuto potřebu živin je možno uhradit:

a) 13,75 kg sena dobré jakosti — což představuje 0,055 obilních jednotek, nebo

b) 20,37 kg sena podřadné jakosti, což (při stejném přepočítacím koeficientu, který nebere zřetel na různou kvalitu) představuje 0,082 obilních jednotek, tzn. o 81 % více, než kolik činí produkce šesti litrů mléka, vyjádřená v 0,045 obilních jednotkách.

Posudme však dále přepočítací koeficienty obilních jednotek: na průměrnou denní produkci šesti litrů mléka předpisuje naše krmná norma denní dávku v zimním období¹⁾:

5 kg vojtěškového sena, tj.	0,0250 obil. jednotek
5 kg krmné slámy, tj.	0,0075 „ „
15 kg siláže z ozimé směsky, tj.	0,0210 „ „
15 kg siláže z cukrovarských řízků, tj.	0,0105 „ „

Celkem 0,0640 obil. jednotek

V krmné dávce se zkrmí celkem 0,064 obilních jednotek, tzn. o 42,2 % více obilních jednotek, než činí reprodukční hodnota šesti litrů mléka.

¹⁾ Herzig - Knor - Koudela - Řehka: „Základy krmné techniky“, str. 121, SZN 1953.

U výkrmu skotu předpisuje naše krmná norma na produkci 300 kg masa, např. tuto potřebu krmiv²⁾:

7 q sena, tj.	2,80 obil. jednotek
2,4 q slámy, tj.	0,36 obil. jednotek
75,0 q siláže, tj.	10,50 obil. jednotek
5,6 q obilovin, tj.	5,60 obil. jednotek
1,9 q pokrutin, tj.	2,66 obil. jednotek
1,0 q melasy, tj.	— obil. jednotek
0,1 q dobytčí soli, tj.	— obil. jednotek
0,2 q mletého vápence, tj.	— obil. jednotek

Celkem 21,92 obil. jednotek

Podle přepočítacích koeficientů představuje reprodukční hodnota 300 kg hovězího masa 18,00 obilních jednotek. Podle našich krmných norem se však na produkci 300 kg masa předpokládá spotřeba 21,92 obilních jednotek, tzn. o 21,8 procent více než činí produkce masa, vyjádřená v obilních jednotkách.

Z uvedených příkladů je zřejmé, že krmná hodnota spotřeby krmiv v obilních jednotkách se nekryje s reprodukční hodnotou živočišných výrobků. Konstrukce přepočítacích koeficientů obilních jednotek se pravděpodobně opírala o výsledky šetření na vyspělých družstvech nebo státních statcích ve východním Německu nebo na velkostatech v západním Německu, s vysokou kvalitou produkováných krmiv, a pravděpodobně i o kvalitnější produkční materiál v živočišné výrobě, který byl současně schopen spotřebovaná krmiva i lépe zužitkovat. Je přirozené, že v naší praxi, při nižší kvalitě produkováných krmiv i při poměrně horším materiálu našeho dobytka, použití přepočítacích koeficientů musí nutně s sebou přinášet značné nesrovnalosti a difference ve vzájemném posouzení produkce živočišné výroby a spotřebovaných krmiv. A v tom je také jeden z nedostatků přepočítacích koeficientů.

Hlavní a nejzávažnější problém metody vyjadřování hrubé produkce v obilních jednotkách je právě v metodice přepočítacích koeficientů. V konstrukci pře-

počítacích koeficientů nemůže uspokojit především způsob přepočtu živočišných výrobků na základě jejich reprodukční hodnoty. Na druhé straně je třeba říci, že správná úprava těchto koeficientů, především ve vzájemném vztahu rostlinných a živočišných výrobků, která by přihlížela ke zhodnocovacímu procesu v živočišné výrobě a která by se zároveň pokusila o možnost podchycení a vyjádření výsledků tzv. nezemědělské činnosti, by měla značný význam pro exaktní vyjádření hrubé produkce a nesmírný význam pro mezinárodní srovnávání. (Případně úpravy, změny či návrhy by bylo třeba dohodnout v mezinárodní spolupráci).

V případě, že nedojde k úpravám v dosavadní konstrukci přepočítacích koeficientů obilních jednotek, je třeba si uvědomit, že obilní jednotky můžeme v dosavadní podobě jen těžko použít k vyjádření celkové produkce zemědělského závodu. Dosavadní konstrukce obilních jednotek neuznává, že živočišné výrobky jsou výrobky podstatně vyšší kvality než spotřebovaná krmiva, neuznává a nebere v úvahu množství lidské práce spotřebované v živočišné výrobě. Proto ji jen stěží můžeme použít pro vzájemné porovnání dosažené hrubé produkce u jednotlivých závodů, neboť změna výrobní struktury v obou základních odvětvích zemědělské výroby podstatně ovlivní a zkreslí dosažené výsledky. Obilních jednotek nemůžeme použít ani k účelům vyjádření produktivity práce, neboť obilní jednotky stejně jako i jiné smluvené jednotky nevycházejí při ocenění produkce z hodnoty každého výrobku, tj. z množství společensky nutné práce na jeho výrobu vynaložené, ale z výživných, krmných, kalorických a jiných hodnot. V důsledku toho relace jednotlivých, ve smluvených jednotkách vyjádřených produktů, neodpovídají jejich hodnotovým relacím a vyjadřují tedy nepřesně a neúplně i souhrn vyrobených užitných hodnot.

²⁾ Herzig - Knor - Řehka - Koudela: „Základy krmné techniky“, str. 164, SZN 1953.

Souhrn

Otázce objektivního vyjadřování souhrnné produkce zemědělských závodů je u nás i v zahraničí věnována v poslední době zvýšená pozornost. Metoda obilních jednotek je výsledkem snahy po objektivním posuzování výsledků výrobního

procesu v zemědělství. Představuje bezesporu zajímavou metodu, které nelze upřít určitý význam v možnosti souhrnného vyjádření různorodé a v naturálních jednotkách nesrovnatelné produkce. Nelze ji rovněž upřít, že je v podstatě

единую методу, которая нам může umožnit mezinárodní srovnávání.

Na druhé straně je třeba vidět, že metoda vyjadřování produkce pomocí přepočítacích koeficientů obilních jednotek, tak jak jsou dnes konstruovány, má mnoho vážných nedostatků. Obilní jednotky, kalorická hodnota ani jiné pomocné jednotky nemohou vyjadřovat užitnou hodnotu všech zemědělských výrobků, zejména některých výrobků určených pro průmysl. Jednotlivé produkty vyráběné v zemědělství mají totiž různou navzájem odlišnou kvalitu a jejich produkci lze tudíž těžko převádět pomocnými jednotkami na celkovou produkci. Zcela nemožný je zde převod vyrobených užitných hodnot v tzv. nezemědělské činnosti.

Dalším a velmi vážným nedostatkem je skutečnost, že smluvené jednotky nevycházejí při ocenění vyrobené produkce

z hodnoty výrobku, tj. z množství společensky nutné práce, vynaložené na jeho výrobu, ale z výživných, krmných, kalorických a jiných hodnot. Proto relace mezi jednotlivými výrobky neodpovídají relacím hodnotovým a vyjadřují tedy nepřesně a neúplně i souhrn produkce vyrobené v zemědělském závodě. Kromě toho i v samotné dosavadní konstrukci přepočítacích koeficientů je řada nedostatků, které zabraňují vyjádřit správné vztahy mezi jednotlivými výrobními odvětvími zemědělského závodu. A to jsou také důvody, proč použití obilních jednotek není možné doporučit naší podnikové statistice k vyjadřování souhrnu vyrobených užitných hodnot. Pokud pak jsou při některých výpočtech obilní jednotky používány, je třeba vyjadřované výsledky posuzovat s vědomím všech předností a nedostatků uvedené metody.

Несколько замечаний к вопросу применения «зерновых единиц» при определении продукции и производительности труда в сельскохозяйственных предприятиях

Вопросу объективного определения общей продукции сельскохозяйственных предприятий как у нас, так и за границей, в последнее время уделяется большое внимание. Метод зерновых единиц является результатом стремления к объективной оценке результатов производственного процесса в сельском хозяйстве. Он представляет собой интересный метод, у которого нельзя отрицать определенное значение в возможности общего выражения разнородной и в натуральных единицах несравнимой продукции. Этому методу также нельзя отказать в том, что он в сущности является единственным методом, который может нам дать возможность осуществления международного сравнения.

С другой стороны следует учесть, что метод определения продукции с помощью коэффициентов пересчета зерновых единиц, как они построены в настоящее время, имеет много существенных недостатков. Зерновые единицы, калорийная ценность, ни другие вспомогательные единицы не могут выразить потребительную стоимость всех сельскохозяйственных продуктов, прежде всего некоторых продуктов, предназначенных для промышленности. Отдельные в сельском хозяйстве производимые продукты взаимно отличаются друг от друга по качеству и их производство, следовательно, при помощи вспомогательных единиц можно лишь с трудом перечислять на общую про-

дукцию. Здесь абсолютно невозможен пересчет произведенных потребительных стоимостей в области так называемой несельскохозяйственной деятельности.

Следующим весьма важным недостатком является тот факт, что установленные единицы при оценке произведенной продукции не исходят из стоимости продукта, то есть из объема общественно необходимого труда, затраченного на его производство, а из питательных, кормовых, калорийных и других стоимостей. Поэтому взаимосвязи между отдельными продуктами не отвечают стоимостным взаимосвязям и, следовательно, не точно и не полностью выражают сумму продукции, произведенной в сельскохозяйственном предприятии. Кроме того и в самой существующей конструкции коэффициентов пересчета имеется ряд недостатков, не дающих возможность определить правильные отношения между отдельными производственными отраслями сельскохозяйственного предприятия. И это является также причиной того, почему применение зерновых единиц нельзя рекомендовать нашей хозяйственной статистике для определения суммы произведенных потребительных стоимостей. Однако поскольку при некоторых расчетах зерновые единицы применяются, необходимо определяемые результаты оценивать с учетом всех преимуществ и недостатков указанного метода.

Einige Bemerkungen zur Verwendung der „Getreideeinheit“ bei der Ermittlung der Produktionsleistung und Arbeitsproduktivität von Landwirtschaftsbetrieben

Dem Problem der objektiven Veranschaulichung der Gesamtproduktion des Landwirtschaftsbetriebes wird bei uns und auch im Ausland in letzter Zeit eine erhöhte Aufmerksamkeit gewidmet. Die Getreide-Einheitenmethode ist das Ergebnis des Strebens nach einer objektiven Beurteilung der Ergebnisse des Produktionsprozesses in der Landwirtschaft. Sie stellt zweifellos eine interessante Methode dar, der eine gewisse Bedeutung für die zusammenfassende Veranschaulichung der verschiedenartigen und in Naturaleinheiten nicht vergleichbaren Produktion nicht abgesprochen werden kann. Es kann auch nicht geleugnet werden, daß sie im wesentlichen die einzige Methode bildet, die uns einen internationalen Vergleich ermöglicht.

Andererseits müssen wir uns jedoch dessen bewußt sein, daß die Methode der Veranschaulichung der Produktion mittels der Getreideeinheiten-Umrechnungskoeffizienten, so wie sie heute konstruiert werden, viele ernsthafte Mängel aufweist. Getreideeinheiten, kalorische Werte und andere Hilfseinheiten können den Gebrauchswert aller landwirtschaftlichen Produkte, insbesondere einiger für die Industrie bestimmten Erzeugnisse, nicht veranschaulichen. Die einzelnen in der Landwirtschaft erzeugten Produkte haben nämlich eine unterschiedliche Qualität und ihre Produktion kann daher mittels Hilfseinheiten schwer auf die Gesamtproduktion überführt werden. Völlig

unmöglich ist hingegen die Überführung der produzierten Gebrauchswerte, die aus der sogenannten nichtlandwirtschaftlichen Tätigkeit stammen.

Einen weiteren und sehr bemerkenswerten Mangel bildet die Tatsache, daß die vereinbarten Einheiten bei der Bewertung der Produktionsleistung nicht vom Wert des Produktes, d. h. von der Menge der zu seiner Produktion aufgewandten gesellschaftlich notwendigen Arbeit, sondern von Ernährungs-, Fütterungs-, kalorischen und anderen Werten ausgehen. Die Relationen zwischen den einzelnen Produkten entsprechen daher nicht den Wertrelationen und veranschaulichen daher auch die Gesamtproduktion des Landwirtschaftsbetriebes ungenau und unvollkommen. Überdies hat auch die Konstruktion der Umrechnungskoeffizienten selbst eine Reihe Mängel, die die richtige Veranschaulichung der zwischen den einzelnen Produktionszweigen des Landwirtschaftsbetriebs bestehenden Beziehungen unmöglich machen. Dies sind auch die Ursachen, warum es unmöglich ist, die Anwendung der Getreideeinheiten unserer Betriebsstatistik zur Veranschaulichung der gesamten produzierten Gebrauchswerte zu empfehlen. Sofern bei einigen Berechnungen Getreideeinheiten verwendet werden, müssen die veranschaulichten Ergebnisse unter Berücksichtigung aller Vorzüge und Mängel der genannten Methode beurteilt werden.

KONFERENCE O KOMPLEXNÍM PRŮZKUMU ZJIŠŤOVÁNÍ EKONOMICKÉ EFEKTIVNOSTI INVESTIC V ZEMĚDĚLSTVÍ

Kabinet ČSAZV pro studium ekonomických podnětů rozvoje socialistického zemědělství byl pověřen koordinací průzkumu zjišťování ekonomické účinnosti zemědělských investic. Po předběžném projednání této otázky s odpovědnými pracovníky jednotlivých výzkumných úkolů svolal třídní konferenci, která se konala ve dnech 6.—8. října t. r. v Kostelci n. Č. Lesy. Na konferenci byli přítomni pracovníci výzkumných ústavů ČSAZV, ministerstev, vysokých škol a ústředních institucí.

Zájem o konferenci, právě tak jako diskuse k předneseným referátům, potvrdily nutnost tohoto obtížného problému jako komplexního úkolu a znovu prokázaly složitost a obtížnost jeho řešení.

V devátém čísle tohoto ročníku jsme přinesli hlavní zásady řešení ekonomické efektivity investic, jež na konferenci v hlavním referátu rozvedl pracovník Kabinetu vědecký aspirant O. Soukup. Dílčí referáty, zaměřené ke zkoumání účinnosti jednotlivých druhů investic, přednesli kandidát ekonomických věd inž. Vl. Kozlík a dr. J. Diviš o melioracích, inž. M. Špelina o strojích a dr. P. Domořálek o stavbách. Již zaměření těchto dílčích referátů ukázalo různost názorů v pohledu na jednotlivé problémy zkoumání účinnosti investic a na nutnost jednotného zásadního pohledu na řešení problému, sjednocení postupu a koordinaci prací.

Při zahájení konference promluvil akademik Jiří Kofátek o významu komplexního řešení vědeckých úkolů podle usnesení XIV. valného shromáždění Československé akademie zemědělských věd. Poukázal na význam investic z hlediska celého národního hospodářství a rozebral pak směrná čísla investiční výstavby ve třetí pětiletce. Dále řekl, že obtížnost zjišťování efektivity investic

je v zemědělství zvyšována ještě specifickými podmínkami zemědělské výroby. Investice v zemědělství, přestože mají zcela různorodý charakter, svými účinky na sebe velmi bezprostředně navazují, často se prolínají a zpětně na sebe působí. Rozsáhlost a obtížnost řešení problému ekonomické efektivity investic v zemědělství vyžaduje, aby i tento úkol byl řešen komplexně. Musí být vyčísleny nejen dílčí úspěchy, nýbrž také zjištěno, do jaké míry zemědělství jako odvětví národního hospodářství efektivně využívá svých investic jako celku a jak tedy přispívá přes fond socialistické akumulace ke zvyšování životní úrovně našeho obyvatelstva.

V hlavním referátu se O. Soukup podrobně zabýval těmito otázkami: významem investic v ekonomice socialistického státu, obsahem a pojmem ekonomické efektivity, otázkami různorodosti a rozsáhlosti zjišťování efektivity investic, teoretickými otázkami politické ekonomie socialismu v souvislosti se zjišťováním efektivity investic, a to především zákonem hodnoty, určením základního kritéria ekonomické účinnosti investic a soustavou základních ukazatelů a konečně cílem komplexního průzkumu, jednotlivými etapami a jednotností a koordinací postupu při řešení.

Hlavní pozornost věnoval především určení základního kritéria ekonomické efektivity investic a soustavě základních ukazatelů. Jednotné nazírání a shoda v zásadních otázkách je prvním krokem ke komplexnímu řešení úkolu ve všech dílčích úkolech. Úkolem konference bylo sjednotit se především na těchto základních otázkách, na nichž by bylo možno pak dále rozvíjet specifické podmínky jednotlivých dílčích úkolů.

Z využívání zákona hodnoty ve sféře výroby v socialismu vyplývá rovněž pro určování ekonomické efektivity investic základní kritérium minimální spotřeby společenské práce na výrobu jednotky neboli požadavek minimální hodnoty jednotky produkce.

V soustavě ukazatelů pak provedl rozbor některých hlavních ukazatelů a ukázal na jejich přednosti a nedostatky v používání při zjišťování ekonomické efektivity. Nejprve se zabýval tzv. koeficientem národohospodářské efektivity, jenž byl přijat v červnu loňského roku na konferenci o zjišťování ekonomické efektivity účinnosti investic v Moskvě a jenž se vyjadřuje vztahem:

$$E_{nh} = \frac{\Delta D_n}{I}$$

E_{nh} = koeficient národohospodářské efektivity,

ΔD_n = přírůstek národního důchodu,

I = investice na rozšířenou reprodukci základních výrobních prostředků a přírůstek oběžných prostředků, mající vliv na tvorbu přírůstku národního důchodu.

Dalšími důležitými ukazateli, které byly rozebrány, jsou

a) poměrné vlastní náklady nebo provozní náklady

$$P_j = \frac{P}{V \text{ nebo } \Sigma \dot{U}_j}$$

P_j = poměrné vlastní nebo provozní náklady (jednotkové),

P = roční vlastní nebo provozní náklady,

V = velikost roční produkce ve fyzických jednotkách nebo hodnota roční produkce,

$\Sigma \dot{U}_j$ = souhrn účelových jednotek.

Provozními náklady rozumíme jen náklady spojené přímo s funkcí investice. Jsou to běžné výlohy (odpisy, opravy, pojištění) a náklady pracovní a materiálové spotřebované ve výrobním procesu za přímé účasti nebo v daném základním prostředku.

b) poměrné investiční (jednorázové) náklady:

$$I_j = \frac{I}{V \text{ nebo } \Sigma \dot{U}_j}$$

I_j = poměrné investiční náklady,

I = investiční jednorázové náklady celkem,

V nebo $\Sigma \dot{U}_j$ jako u vzorce sub a)

c) doba úhrady neboli lhůta splacení:

$$T = \frac{I_1 - I_2}{P_2 - P_1}$$

T = doba úhrady,

I_1 a P_1 = investiční a roční vlastní nebo provozní náklady varianty provozně levnější a investičně dražší,

I_2 a P_2 = investiční a roční vlastní nebo provozní náklady varianty provozně dražší a investičně levnější.

U tohoto známého vzorce je třeba si povšimnout důležité okolnosti, jejíž zanedbání může vést k chybným závěrům.

Při používání tohoto vzorce je důležité znát, zda jsou ve vlastních nákladech výroby započítány amortizační kvoty investice či nikoliv.

d) Převratná hodnota tohoto vzorce pak ukazuje tzv. koeficient relativní efektivity.

$$E = \frac{P_2 - P_1}{I_1 - I_2}$$

e) doba úhrady pro nestejnou výrobní kapacitu

$$T = \frac{\frac{I_1 - I_2}{Q_1 - Q_2}}{\frac{P_2 - P_1}{Q_2 - Q_1}}$$

Často srovnávané varianty nemají v praxi stejnou výrobní kapacitu. Pak je třeba vzít v úvahu Q — objem produkce.

Protože však $\frac{P}{Q}$ jsou vlastní nebo provozní náklady děleny ročním množstvím

produkce, označuje $\frac{P}{Q}$ vlastní nebo provozní náklady na jednotku produkce.

Označíme-li je V , můžeme psát vzorec v jednodušší formě:

$$T = \frac{I_1 - I_2}{V_2 - V_1}$$

f) nebude-li možno porovnat dvě investice, nýbrž pouze jednu variantu se starým stavem, použijeme vzorce v této podobě:

$$T = \frac{I}{P_2 - P_1}$$

I_2 se rovná v tomto případě nule.

g) jedním z důležitých vzorců jsou poměrné komplexní náklady:

$$K_j = \frac{I + \sum_1^n P + \sum_1^n G}{\sum_1^n V}$$

K_j = poměrné komplexní náklady (jednotkové),

I = investiční náklady celkem,

P = roční vlastní nebo provozní náklady bez odpisů na generální opravy,

G = náklady na generální opravy,

V = roční velikost produkce ve fyzických jednotkách nebo hodnota roční produkce.

V původním návrhu, uveřejněném v devátém čísle Sborníku „Zemědělská ekonomika“, bylo navrhováno zkoumat jako obecné ukazatele vztahů mezi investičními náklady a jejich efekty celkem sedm ukazatelů. Návrh uváděl jen vhodné ukazatele pro zkoumání obecných závislostí, nestanoval však jejich závaznost ani množství. Po podrobnějším prozkoumání této otázky a ve shodě s obecnou tendencí vývoje zkoumání navrhl O. Soukup, ve snaze co nejvíce zjednodušit závazné ukazatele pro všechny dílčí úkoly, snížit počet původně navrhovaných ukazatelů na tři, jež by však byly závaznými ukazateli pro všechny dílčí úkoly. Ostatní ukazatele by byli podle potřeby přibráni jako specifické ukazatele v dílčích řešeních.

Jako závazné navrhuje pak používat ukazatelů: a) poměru investic k vlastním nákladům, b) poměrných investičních ná-

kladů (tzv. jednotkových nákladů) na jednotku produkce, c) dobu úhrady nebo koeficient relativní efektivnosti při posuzování variant.

Ukazatele produktivity práce je třeba v této souvislosti používat jako ukazatele pomocného, jenž by charakterizoval stupeň výkonnosti navrhovaného řešení s jinou variantou. Přitom by se počítala hodnota produkce nebo její množství na jednoho pracovníka bezprostředně zúčastněného ve výrobě. Produktivita práce se nám totiž projeví prostřednictvím pracovních nákladů ve vlastních nákladech. Samotné její zjišťování v bezprostřední souvislosti s investicemi nám nemůže průkazně ukázat efektivnost investice, neboť samotného zvýšení produktivity práce může být dosaženo neúměrným investičním nákladem, což se v praxi stává. Efekt, který pak plyne z vyšší produktivity práce, se odrazí ve vlastních nákladech a je úplně překryt neúměrně vysokými odpisy, čímž je efekt zvýšení produktivity práce anulován. Taková investice nebyla vytvářena podle socialistické zásady hospodárnosti. Produktivita práce má proto v tomto zkoumání význam jen v souvislosti s vyšší investičních nákladů.

*

Hlavním úkolem konference bylo tedy sjednotit si názory na obecné otázky a přijmout pro další postup a rozpracování svých úkolů jednotné hledisko. Účastníci diskutovali proto jak v plénu, tak i v jednotlivých skupinách, rozdělených podle druhů investic, v nichž se současně probíraly jednotlivé dílčí referáty, především k těmto hlavním otázkám: základní kritérium hodnocení ekonomické efektivnosti investic, závaznost navrhovaných obecných ukazatelů pro všechny dílčí úkoly, jednotnost v postupu a časová koordinace řešení.

V závěru konference se její účastníci shodli na správnosti navrhovaného základního kritéria pro posuzování ekonomické efektivnosti investic s tím, že vytvořená soustava obecných a specifických ukazatelů má ve svém souborném půso-

bení ukázat, do jaké míry se přibližujeme k řešení problému podle základního kritéria.

Dále vyslovili souhlas s navrhovanými třemi závaznými ukazateli pro všechna dílčí řešení. V diskuzi se však ukázalo, že je bude třeba modifikovat pro jednotlivé druhy investic.

V další etapě řešení po jejich konkretizování v jednotlivých dílčích úkolech pak bude úkolem sjednotit tyto obecné ukazatele tak, aby bylo možno zobecnit efektivnost investic v zemědělství jako odvětví národního hospodářství. Kromě toho byly vysloveny názory, že by měl být jako závazný obecný ukazatel přibrán také ukazatel rentability investic. Tuto otázku bude třeba v jednotlivých dílčích úkolech zpracovat, aby bylo mož-

no v další etapě řešení posoudit její správnost.

Konference dále vyslovila souhlas s postupnými etapami řešení a navrhla vypracovat ve shodě s přijatými zásadami konference podrobnou soustavu ukazatelů pro zkoumání účinnosti jednotlivých druhů investic s tím, že jednotlivé skupiny zpracují tento materiál nejpozději do poloviny března příštího roku. Po písemném rozeslání materiálu všem účastníkům konference se má v dubnu konat společné zasedání, které by schválilo dosavadní práci a stanovilo další postup společného řešení. Současně je třeba materiál připravovat tak, aby bylo možno výsledky příštího zasedání publikovat v uceleném monotematickém čísle Sborníku „Zemědělská ekonomika“.

Sovětský svaz

KOORDINACE TÉMAT VĚDECKOVÝZKUMNÝCH ÚKOLŮ

Z iniciativy odboru ekonomiky a organizace zemědělské výroby Vsesvazové akademie zemědělských věd V. I. Lenina se v Moskvě konalo zasedání, věnované koordinaci plánu vědeckovýzkumné práce na úseku ekonomiky a organizace zemědělské výroby na leta 1959—1965. Zasedání se zúčastnilo na 200 odborníků z řad vědeckých pracovníků, pracovníků zemědělských orgánů, předsedů kolchozů, ředitelů sovchozů a předních pracovníků v zemědělství ze všech oblastí a republik země.

Hlavní referáty přednesli prezident VASCHNILu akademik P. P. Lobanov a vědecký sekretář ekonomického odboru VASCHNILu akademik S. G. Kolesněv. Na zasedání bylo konstatováno, že v nynější době se zabývá ekonomickým výzkumem v zemědělství celá řada vědeckovýzkumných ústavů a institucí. Kromě Vsesvazového vědeckovýzkumného ústavu zemědělské ekonomiky v Moskvě a jeho opěrných bodů, byly zřízeny ústavy zemědělské ekonomiky v řadě svazových republik a byla rozšířena ekonomická oddělení v různých odvětvových výzkumných ústavech zemědělských. Výzkumnými pracemi v oboru zemědělské ekonomiky se též zabývají ekonomické katedry vysokých škol, ústavy Akademie věd SSSR i ústavy jiných vědeckých a ústředních orgánů.

Tak např. bylo zjištěno, že v roce 1958 se zabývalo otázkou racionálního využití pracovních sil v zemědělství 43 institucí, racionálními formami organizace práce v kolchozech 53 institucí, pokrokovými formami odměňování za práci v kolchozech 75 institucí, normováním a tarifikací prací v kolchozech 57 institucí, chozrasčotem 40 vědeckovýzkumných institucí atd. Tak docházelo v řadě pří-

padů k duplikacím, k tříštění sil i prostředků a dále k tomu, že výsledky výzkumu byly dávány praxi opožděně, přičemž zdaleka neodpovídaly vynaloženým nákladům.

Proto zasedání o koordinaci plánu přijalo usnesení, v němž se doporučuje, aby vědecké instituce znovu prověřily a upravily termíny zakončení výzkumných úkolů, plánovaných na leta 1959—1965, pokud možno tak, aby tyto úkoly byly zakončeny do roku 1963.

Dále bylo schváleno schéma koordinovaných témat a odboru ekonomiky a organizace zemědělské výroby VASCHNILu uloženo, aby publikoval přehled témat, podléhajících koordinaci. Koordinaci témat zabezpečí ústavy, které spolupracují na tématech Vsesvazového ústavu zemědělské ekonomiky. Jsou to tato témata:

Ekonomické zdůvodňování perspektiv rozvoje; rozmístění a specializace zemědělské výroby; ekonomické hodnocení půdního fondu; ekonomické zdůvodnění systému řízení zemědělské výroby v kolchozech a sovchozech různých pásů (zón) země; metodika perspektivního plánování v kolchozech a sovchozech; metodika vypracování pokrokových forem odměňování v kolchozech a sovchozech

podle zón i odvětví; racionální organizace práce a lepší využití techniky v kolchozech; lepší využití pracovních sil (zdrojů) v zemědělství; cesty ke zvyšování produktivity práce; pokrokové formy odměňování za práci; snižování vlastních nákladů a další zdokonalování cen zemědělských výrobků; ekonomické zdůvodňování investic; ekonomická efektivnost komplexní mechanizace; ekonomická efektivnost investic při výrobě obilovin; racionální velikost a organizační struktura sovchozů podle zón s ohledem na výrobní zaměření; koncentrace kolchozní výroby a racionální velikost kolchozů; ekonomická opatření ke zvyšování produktivity práce v sovchozech (tarifikace, normování a pokrokové formy odměňování za práci; zdokonalování metod plánování v sovchozech a vypracování soustavy ukazatelů organizačně-hospodářských plánů; snížení vlastních nákladů produkce a zvýšení rentability sovchozů na základě chozrasčotu; zvýšení ekonomické efektivnosti výroby v sovchozech na celinách); zlepšení účetnictví, zavádění chozrasčotu i zdokonalování forem řízení výroby v kolchozech.

Ekonomický ústav Akademie věd SSSR zajistí koordinaci těchto témat: soustava ukazatelů a metodika výpočtu úrovně produktivity práce; další rozvoj zemědělského artělu a soulad společných a soukromých zájmů kolchozníků; rozvoj mezikolchozních ekonomických vztahů; rozvoj procesů spojování a splývání kolchozních a všearodních výrobních prostředků; odstraňování současných rozdílů mezi městem a vesnicí.

Vědecko-výzkumný ekonomický ústav Gosplanu SSSR má zkoordinovat tato témata: rozvoj zemědělské výroby podle zón země v ge-

nerálním plánu rozvoje národního hospodářství; rozmístění výroby obilovin podle zón země do roku 1972; rozmístění výroby brambor, technických, zelinářských, ovocnářských a krmných kultur podle zón země do roku 1972; rozmístění odvětví živočišné výroby do roku 1972.

V šesvazový vědecko-výzkumný ústav živočišné výroby zkoordinuje tato témata: efektivnost investic v kolchozní a sovchozní živočišné výrobě; ekonomická efektivnost různých typů staveb pro živočišnou výrobu; efektivnost mechanizace na farmách pro živočišnou výrobu; rezervy zvyšování a racionální organizace výroby masa.

V šesvazový vědecko-výzkumný ústav vodohospodářský a meliorační A. N. Kostjakova zkoordinuje téma: efektivnost investic při melioracích (výstavba zavlažovacích systémů, límanové zavlažování, odvodnění, lesní meliorace).

Zasedání doporučilo zřídit koordinační rady při odborech ekonomiky a organizace zemědělské výroby akademií zemědělských věd v republikách nebo u výzkumných ústavů zemědělské ekonomiky v republikách a pobočkách Všesvazového vědecko-výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky v RSFSR.

Zasedání závěrem vyzvalo všechny vědecké pracovníky z oboru zemědělské ekonomiky i organizace zemědělské výroby, aby zvýšeným úsilím přispěli k dřívějšímu zakončení výzkumných úkolů a tím i k včasnému zavádění výsledku výzkumu do výroby.

(Sověšćanije v VASCHNIL po koordinacii naućnych issledovanij, Ekonomika selskogo chozjajstva, č. 5/1959, str. 111-114)

Ši

RACIONALIZACE PRACOVNÍCH POSTUPŮ V ZEMĚDĚLSTVÍ

V minulých měsících byl zřízen ve Svazu pro studium práce (REFA) zemědělský výbor, který se má zabývat racionalizací pracovních postupů v zemědělství. Účelná organizace práce v zemědělském závodě se stala nejdůležitější otázkou pro podnikatele a stává se i důležitým předmětem odborného školení a poradenství.*

Zjišťuje se, že v důsledku odbytových nesnází není žádoucí rozšiřovat výrobu celé řady zemědělských produktů. Proto jediná cesta ke zvyšování čistého výnosu zemědělského závodu se vidí ve snižování nákladů.

Z celkového úhrnu nákladů na provoz zemědělského závodu činí 70 až 80 procent náklady pracovní. Z toho vyplývá, že racionální organizace práce je tedy v podstatě nejdůležitějším opatřením pro zlepšování poměru mezi náklady a čistým výnosem závodu. Náklady, spojené se zvyšováním úrodnosti půdy (zvyšování výnosů nebo užitkovosti), činí 20 až 30 procent z celkových nákladů. Jsou to do značné míry stálé náklady (např. prostředky na ochranu proti škůdcům, nákazám, hnojiva atd.), jejichž úsporu lze sotva dosáhnout beze ztrát na výnosech nebo užitkovosti. Proto se zaměřují na ekonomiku práce v zemědělském závodě.

Sem patří studium otázek, které vznikají při nahrazování lidské pracovní síly stroji (jak dalece mají stroje nahrazovat tuto práci), otázky účelných pracovních postupů (např. použití pracovních sil, jejich seskupení podle stáří, technická kvalifikace, použití stálých a sezónních pracovníků, mzdy atd.). Při použití nového stroje nutno prozkoumat celý kom-

plex otázek — musí se přizpůsobit poloha pozemků (polí), velikost honů, stav cest, poměry hospodářských budov atd.

Mechanizace vede k racionalizaci jen tehdy, jestliže budou náklady při jejím použití menší než při dosavadním stavu. Toho lze dosáhnout v řadě závodů jen při důkladné reorganizaci provozu. Tak je např. velmi častá situace, že 80 procent výnosu jde ze tří až čtyř výrobních odvětví, zatímco zbývajících 20 procent se dělí mezi další čtyři až šest odvětví. Každá investice, sledující úsporu práce v těchto doplňkových odvětvích, je v podstatě nehospodárná. Taková drobná odvětví lze držet jen tehdy, jestliže to nutně vyžadují podmínky, např. pro osevnický postup, využití nadbytečné pracovní síly (většinou z okruhu rodinných příslušníků) atd. Přesto však tento způsob hospodaření je v praxi příčinou ztrát.

Metody REFY byly dosud používány jen v průmyslu nebo obchodu. Těžisté použití metod REFY v zemědělství, kde jsou odlišné podmínky od průmyslu a ostatních sektorů, bude v těchto základních otázkách:

1. pracovní postupy (jejich úprava),
2. pracovní kvalifikace (doškolování, poradenství),
3. kalkulační srovnávání nákladů a pracovních postupů.

Při studiu pracovních postupů půjde především o to, aby každé pracoviště a každý pracovní postup byl tak prakticky upraven, aby pracovní operace probíhaly co nejrychleji a nejlehčeji. Toho se ovšem může dosáhnout jen tehdy, jestliže bude trvalý, kritický postoj k dosud používa-

*) Verband für Arbeitsstudien — REFA — Fachausschuß Landwirtschaft, Hannover, Alte Celler Heerstraße 51. Nynější REFA pokračuje v práci dřívější organizace „Reichsausschuß für Arbeitsstudien — REFA“, která byla založena v roce 1924.

ným způsobům práce a organizace v zemědělském závodě.

Další důležitou otázkou je zvyšování kvalifikace všech pracovníků. Pomůckou k tomu mají být odborné články, prospekty i jiný informační materiál. To má být jednou z metod poradenské činnosti, která je významným předpokladem racionalizace.

Velmi důležité jsou propočty a srovnávání provozních postupů, při nichž se srovnává nynější spotřeba práce, investičního kapitálu a nákladů s plánovaným stavem při racionalizaci. Současně se

provádí porovnání více vhodných pracovních postupů pro daný závod a určuje se nejvhodnější varianta. (Tak např. bylo potvrzeno, že velké sklizňové stroje jsou pro jednotlivé menší výrobce příliš drahé a že účelně je může využívat jen několik takových výrobců společně.)

REFA pořádá odborné kursy pro zemědělce, v nichž se přednášejí nové poznatky, vyplývající z potřeb racionalizace a mechanizace zemědělské výroby.

(Deutsche landwirtschaftliche Presse, č. 31/1959.)

Ší

Podepsáno k tisku dne 28. listopadu 1959

PŘÍLOHA SBORNÍKU ČSAZV – ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

POSTUP ZDRUŽSTEVŇOVÁNÍ

České kraje

U k a z a t e l	Stav k 31. X. 1959	Přírůstek od počátku roku	Stupeň zdrůžstev- nění
Počet JZD se společným hospodařením (III. – IV. typu)	9 842	101	85,1 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	3 011 219	209 130	84,5 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	2 360 385	160 458	87,1 ³⁾
Počet sdružených závodů	399 902	40 741	42,8 ⁴⁾

Slovensko

Počet JZD se společ. hospodařením (III. – IV.)	2 677	278	76,3 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	1 718 516	230 987	71,1 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	1 168 171	150 215	75,5 ³⁾
Počet sdružených závodů	280 740	47 046	46,6 ⁴⁾

ČSR

Počet JZD se společ. hospodařením (III. – IV.)	12 519	379	83,0 ²⁾
Výměra zemědělské půdy v ha ¹⁾	4 729 735	440 117	79,1 ³⁾
Výměra orné půdy v ha ¹⁾	3 528 556	310 673	82,9 ³⁾
Počet sdružených závodů	680 642	87 787	44,3 ⁴⁾

U k a z a t e l		České kraje	Slovenské kraje	Č S R
Od počátku roku	založeno nových JZD se společným hospodařením	183	274	457
	vstoupilo zemědělských závodů do nových JZD se společným hospodařením	5 342	22 859	28 201
	zemědělská půda nově se utvořivších JZD se společným hospodařením (v ha)	26 663	119 116	145 779
Stupeň socializace zemědělské půdy ⁵⁾		88,2	75,1	83,3

¹⁾ včetně záhumnků; ²⁾ podíl počtu obcí s JZD z celkového počtu obcí; ³⁾ podíl výměry půdy JZD z půdy JZD a jednotlivě hospodařících rolníků; ⁴⁾ podíl počtu závodů sdružených v JZD z počtu závodů v JZD a JHR; ⁵⁾ podíl výměry zemědělské půdy socialistických zemědělských závodů (státní statky, ostatní statky ústředních úřadů, JZD se společným hospodařením vč. záhumnků, půda národních výborů) z celkové výměry zemědělské půdy (bez půdy nepatřící k zemědělským závodům). Půda JZD a státních statků podle Výkaznictví, ostatní ze soupisu ploch kultur.

Pramen: Výkaznictví JZD a státních statků, ÚSGaK „Soupis ploch kultur k 31. XII. 1958“.

A-01301

POČETNÍ STAVY HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT KE DNI 1. X. 1959

ČSR

Druh	Země- dělství celkem	Z toho					
		státní statky	ostatní statky ústřed. úřadů	JZD se společným hospodařením		jednotli- vě hospo- dařící rolníci	ostatní
				společný chov	včetně záhu- menků		
skot celkem	4 347 846	481 980	73 470	2 432 254	2 856 875	874 420	61 061
z toho krávy	2 096 510	199 591	29 807	979 791	1 348 852	499 710	18 550
prasata celkem	6 151 349	714 884	168 750	3 158 798	4 076 188	889 540	301 987
z toho prasnice chovné	516 149	67 770	10 006	359 280	370 809	65 095	2 469
prasnice jednorázové	82 492	11 790	1 175	62 158	64 355	4 712	460
ovce	899 631	209 940	27 604	371 051	466 294	174 671	211 112

z toho Slovensko

skot celkem	1 330 283	111 129	6 983	586 258	743 623	429 607	38 941
z toho krávy	653 916	45 738	8 436	211 804	338 396	248 580	12 766
prasata celkem	2 364 318	236 382	64 868	973 527	1 417 941	478 731	166 396
z toho prasnice chovné	186 511	14 840	5 289	113 349	124 304	34 027	8 051
prasnice jednorázové	30 301	3 985	673	21 717	23 375	1 927	341
ovce	601 146	81 517	16 631	299 996	353 590	139 199	9 209

Pramen: Soupis Státního úřadu statistického k 1. X. 1959

UŽITKOVOST HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT K 1. X. 1959

a) přípouštění, porodnost, brakování krav

ČSR

Sektor	Připouštěno krav a jalovic		Narodilo se telat		Vybrakováno krav	
	celkem	z toho insemi- nováno	celkem	na 100 krav ¹⁾	celkem	% ze stavu krav ¹⁾
zemědělství celkem	1 561 153		1 265 063	61,0	224 991	10,9
státní statky	170 139		128 199	67,1	29 223	15,3
ostatní statky ústředních úřadů	23 098	1 354 305	20 556	73,2	5 387	19,2
JZD se společným hospodařením	802 780		617 578	66,3	110 527	11,9

z toho Slovensko

zemědělství celkem	466 311		345 297	53,8	64 517	10,0
státní statky	40 535		28 545	65,2	5 962	13,6
ostatní statky ústředních úřadů	6 948	365 144	5 898	71,0	1 394	16,8
JZD se společným hospodařením	191 633		122 127	64,6	22 381	11,8

b) porodnost prasnic²⁾

Sektor	Č S R			České kraje			Slovensko		
	narozeno selat								
	celkem	na 1 vrh		celkem	na 1 vrh		celkem	na 1 vrh	
		naro- zeno	odcho- váno		naro- zeno	odcho- váno		naro- zeno	odcho- váno
zemědělství celkem	4 175 183	7,8	7,0	2 770 142	7,9	7,7	1 405 041	7,4	6,9
státní statky	585 716	7,3	6,9	394 356	7,5	6,9	191 360	7,2	6,8
ostatní statky									
ústřed. úřadů	100 910	7,7	7,2	51 190	8,4	7,8	49 720	7,1	6,1
JZD se společ. hospodařením	2 709 212	7,7	7,0	1 967 039	7,9	7,3	742 173	7,2	6,5

Poznámky: 1) propočítáno na průměrné stavy; 2) bez jednorázových prasnic.
Pramen: Výkaznictví.

VÝROBA MASA, MLÉKA, VAJEC A VLNY K 1. X. 1959¹⁾

a) jatečných zvířat v tunách živé váhy

ČSR

Sektor	Výroba jatečných			Na 1 ha zemědělské (orné půdy) v kg živé váhy ²⁾	
	skotu	telat	prasat včetně domácích porážek	skotu včetně telat	prasat
zemědělství celkem	218 434	23 159	360 969	32,2	70,5
státní statky	30 243	1 150	46 626	31,7	62,8
ostatní statky ústředních úřadů	7 669	292	16 673	41,3	149,9
JZD se společným hospodařením ³⁾	110 987	11 016	125 317	29,2	38,0

z toho Slovensko

zemědělství celkem	59 981	4 636	124 464	23,6	71,2
státní statky	6 816	224	14 716	31,5	84,4
ostatní statky ústředních úřadů	2 043	81	4 589	34,1	130,1
JZD se společným hospodařením ³⁾	26 132	778	36 527	18,1	34,6

b) výroba mléka, vajec a vlny

ČSR

Sektor	Výroba mléka			Výroba vajec			Výroba vlny (q)
	celkem (1000 litrů)	na 1 krávu denně (litrů)	na 1 ha zemědělské půdy ²⁾	celkem (1000 kusů)	na 1 slepici (kusů)	na 1 ha orné půdy ²⁾	
zemědělství celkem	2 773 929	4,9	381,1	1 909 261	91,7	373,0	20 354
státní statky	315 164	6,0	317,6	54 125	111,8	72,9	4 014
ostatní statky ústředních úřadů	61 170	8,0	317,1	10 813	122,4	97,2	642
JZD se společným hospodařením ³⁾	1 203 673	4,7	287,9	414 450	92,8	125,8	8 522

Sektor	Výroba mléka			Výroba vajec			Výroba vlny (q)
	celkem (1000 litrů)	na 1 krávu denně (litrů)	na 1 ha zemědělské půdy ²⁾	celkem (1000 kusů)	na 1 slepici (kusů)	na 1 ha orné půdy ²⁾	
zemědělství celkem	840 568	4,8	307,2	467 515	79,4	267,5	15 305
státní statky	90 011	7,5	403,0	10 473	103,8	60,1	2 070
ostatní statky ústředních úřadů	20 461	9,0	328,9	2 143	109,5	60,7	443
JZD se společným hospodařením ³⁾	266 706	5,0	179,3	82 947	77,8	78,7	7 583

Poznámky: 1) kromě toho bylo z dokrmů ministerstva potravinářského průmyslu vyskládáno 19 032 tun živé váhy jatečného skotu, z toho na Slovensku 4423 tun. 2) propočet na 1 ha půdy učiněn na průměrnou půdu z výkaznictví (u sektorů) a ze soupisu (za zemědělství celkem). 3) bez záhumenků.

VÝKUP ŽIVOČIŠNÝCH VÝROBKŮ K 1. X. 1959

a) zemědělství celkem

ČSR

	Jatečný			Mléko (1000 litrů)	Vejce (1000 kusů)
	skot	telata	prasata		
vykoupeno v t živé váhy	218 434	23 159	226 128	1 751 652	1 142 993
% časového plánu	101,2	84,3	85,0	98,7	99,6
index I. – IX. 1958 = 100	103,5	83,9	98,5	104,1	103,9

z toho Slovensko

vykoupeno v t živé váhy	59 981	4 636	75 259	354 895	273 570
% časového plánu	101,8	76,5	92,2	107,9	108,6
index I. – IX. 1958 = 100	101,0	73,3	98,4	112,8	110,7

b) podle sektorů (v tunách živé váhy, 1000 litrech, 1000 kusech)

Výrobek	K 1. X. 1959						
	celkem	státní statky		JZD se společným hospodařením		ostatní ¹⁾	
		celkem	% tržnosti	celkem	% tržnosti	celkem	% tržnosti
jatečný skot	218 434	30 243	100,0	110 987	100,0	50 503	100,0
jatečná telata	23 159	1 150	100,0	11 016	100,0	10 701	100,0
jatečná prasata	226 128	46 226	100,0	123 668	98,7	39 161	22,7
mléko	1 751 652	248 520	78,9	921 501	76,6	534 183	44,7
vejce ²⁾	1 142 993	50 724	93,7	435 242	105,0 ³⁾	648 085	45,3

z toho Slovensko

jatečný skot	59 981	6 816	100,0	26 132	100,0	20 567	100,0
jatečná telata	4 636	224	100,0	778	100,0	3 553	100,0
jatečná prasata	75 259	14 716	100,0	36 199	99,1	19 755	28,8
mléko	354 895	71 427	79,4	175 585	65,8	92 546	20,0
vejce ²⁾	273 570	9 578	91,5	64 448	77,7	197 422	53,1

Poznámky: 1) bez ostatních statků ústředních úřadů; 2) bez násadových vajec; 3) převýšení výroby dodávkou je způsobeno plněním družstevních dodávek ze záhumenek. Pramen: Výkaznictví.